

REISVERSLAG VAN DE EXPEDITIE WEST SURINAME 1971

door

D. C. GEIJSKES

Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden

(met 1 kaart, 1 tabel en 8 platen)

1. Inleiding.
2. Verloop van de expeditie.
3. De voorbereidingen en de reis naar de Nickerie rivier.
4. De tocht op de Nickerie rivier (27 jan.-22 febr.).
5. De tocht op de Maratakka rivier (25 febr.-9 mrt.).
6. Het verblijf te Wageningen en in Nw-Nickerie, met het onderzoek van de Nannikreek (10-21 mrt.).
7. De tocht op de Corantijn, in de Kaboerikreek en in de Kabalebo rivier (22 mrt.-12 april).
8. De terugtocht.

I. INLEIDING

De zoölogische expeditie naar het Westen van Suriname in het voorjaar van 1971 uitgevoerd, werd door het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden georganiseerd en door de Stichting Wotro in Den Haag gesubsidieerd *). Zij werd gehouden van 19 januari tot eind april 1971. Van het museum te Leiden namen aan de tocht deel de leden: Dr. D. C. Geijskes (leider en entomoloog), Dr. M. Boeseman (ichthyoloog) en P. Staffeleu (technisch assistent A) voor het verzamelen en prepareren van zoogdieren en vogels. Te Paramaribo sloot zich daarbij aan D. G. Reeder, onderopzichter bij 's Lands Bosbeheer, die de herpetologie (Amphibia, Reptilia) voor zijn rekening nam en ook botanisch verzamelde.

Het doel van de expeditie was het verzamelen van dieren in het gebied van de Nickerie rivier, de Maratakka, het Nannibekken en een gedeelte van de Beneden Corantijn, inclusief de Kaboerikreek en de Kabalebo rivier tot aan de Avanavero-vallen. De aanleiding hiertoe was, dat ten eerste over dit gedeelte van Suriname zoölogisch weinig bekend was en ten tweede dat door de vergevorderde plannen om West Suriname tot economische ontwikkeling te brengen, de natuurlijke situatie daar bedreigd wordt. Bij het onderzoek van het Stuwmeer in de Suriname rivier, dat eind 1963 begon, was duidelijk gebleken dat door het gemis aan kennis van de oorspronkelijke fauna, een vergelijk met de veranderde toestand nauwelijks mogelijk was. In het bijzonder om deze fout te voorkomen, werd de Expeditie West Suriname doorgevoerd.

*) Wij willen gaarne onze erkentelijkheid kenbaar maken aan de stichting voor Wetenschappelijk Onderzoek van de Tropen WOTRO te Den Haag voor de financiële steun, welke dit onderzoek mogelijk gemaakt heeft.

Naast de plannen om een stuwdam te bouwen in de Kabalebo rivier voor de electriciteitsvoorziening van de bauxietontginning en -verwerking in het Bakhuisgebergte, ontwikkelde zich ook het plan om een stuwdam in de Nickerie rivier aan te leggen. Dit voor de vorming van een zoetwaterbekken t.b.v. de bevoeiing van de rijstpolders van de Stichting Machinale Landbouw te Wageningen, in het District Nickerie. Nader overleg met Suriname in 1970 wees uit, dat dit laatste plan prioriteit bezat boven die van de bauxietontginningen. Om deze redenen lag het zwaartepunt van de expeditie in het gebied van de Nickerie rivier. Bovendien bleek van Surinaamse zijde belangstelling te bestaan voor een zoölogische exploratie van het Nannibekken i.v.m. de plannen om van dit gebied een natuurreservaat te maken. Het onderzoek van de Beneden Corantijn en de Beneden Kabalebo sloot aan bij de te verwachten veranderingen in dit gebied in verband met de bauxietontginningen en de geplande verschepingen over de Corantijn.

Deze tocht, van drie maanden, is met succes bekroond geworden. Er kon een groot aantal dieren worden verzameld, speciaal waterdieren, welke een goede indruk zullen geven van wat in deze terreinen leeft en de onderzochte rivieren en kreeklopen typeert. Tegelijkertijd zijn ook hydrobiologische metingen verricht teneinde een indruk te krijgen van de oekologische omstandigheden die in deze wateren heersen.

Voor zover mogelijk, werd ook op de flora, vooral van waterplanten, gelet, zodat hiermede een eerste totaalindruk kon worden verkregen. Door de betrekkelijk korte tijd die voor dit onderzoek beschikbaar was, kan evenwel geen volledig beeld verwacht worden. Daarvoor zou gedurende een langere periode in verschillende seizoenen verzameld moeten worden. De uitwerking van het thans verkregen materiaal zal verscheidene jaren werk geven, omdat de kennis van diverse diergroepen van Suriname nog steeds te gering is om de gegevens vlot te verwerken. Het nieuwe materiaal zal het onderzoek van de Surinaamse fauna stimuleren en kunnen bijdragen om de leemten in kennis op te vullen.

De Expeditie West Suriname heeft ook met moeilijkheden te kampen gehad. De weersomstandigheden waren door het regenrijke voorjaar vaak aan de natte kant, hetgeen de verzamelwerkzaamheden en het drooghouden van bepaalde collecties belemmerde. Strubbelingen met de Bosnegerarbeiders tijdens de tocht op de Nickerie rivier, veroorzaakten enig tijdverlies, maar hadden verder geen invloed op het werk. Dank zij de medewerking van 's Lands Bosbeheer, meer speciaal van de Stichting Natuurbehoud in Suriname en de hulp door de Waterloopkundige Afdeling van O.W. te Paramaribo, de Stichting Machinale Landbouw te Wageningen en het Districtsbestuur te Nickerie verleend, kon het gehele programma binnen het tijdschema afgewerkt worden.

Wij zijn dankbaar voor de gelegenheid ons geboden om dit onderzoek in Suriname te doen en voor de gastvrijheid op tal van plaatsen in dat land ondervonden.

2. VERLOOP VAN DE EXPEDITIE

19 jan.	Vertrek per K.L.M. van Amsterdam naar Paramaribo.
20-25 jan.	Verblijf in Paramaribo ter voorbereiding Expeditie.
26-27 jan.	Vertrek van Paramaribo per auto naar Boskamp aan de Coppename en vandaar per barkas via Wayombo naar Post Arawarra aan de Nickerie rivier.
28 jan.	Van Arawarra naar Stondansi (Nickerie rivier).
29 jan.-3 febr.	Verblijf in Stondansi.
4 febr.	Vertrokken van Stondansi naar Lombok-val (Nickerie rivier).
5- 8 febr.	Verblijf bij Lombok-val.
9 febr.	Doorgevaren van Lombok-val naar Blanche Marie-val (Boven Nickerie rivier).
10-16 febr.	Verblijf in meteokamp bij Blanche Marie-val.
17 febr.	Terugtocht van Blanche Marie-val naar Stondansi.
18-19 febr.	Verblijf in Stondansi.
20 febr.	Terugtocht van Stondansi naar Post Arawarra.
21 febr.	Verblijf in Post Arawarra.
22 febr.	Van Post Arawarra naar Wageningen doorgevaren.
23-24 febr.	Verblijf in Wageningen.
25 febr.	Vlucht gemaakt over Maratakka rivier en Nannibekken, daarna tocht op Maratakka begonnen, tot Cupido (Ind. dorp).
26 febr.	Maratakka rivier verder opgevaren van Cupido tot Awarra savanne.
27 febr.-3 mrt.	Verblijf bij Awarra savanne.
4 mrt.	Van Awarra savanne verder de Maratakka opgevaren tot in de bovenloop.
5 mrt.	Verblijf in bovenloop Maratakka.
6 mrt.	Terugtocht van bovenloop naar tweede savanne boven Takomarakreek alwaar verzameld, later doorgevaren naar 1 ^e kamp op Awarra savanne.
7 mrt.	Van Awarra savanne de Maratakka afgevaren tot Cupido.
8 mrt.	Verblijf in Cupido en verzameld in Bigiberekreek, later op de middag doorgevaren naar Wageningen.

- 9 mrt. Van Wageningen per auto naar Nw-Nickerie voor bespreking onderzoek Nannikreek en tocht op Corantijn (Geijskes en Reeder). Geprepareerde materiaal voor verzending gereed gemaakt (Boeseman en Staffeleu).
- 10-14 mrt. Verblijf in Wageningen, in de rijstpolders en omgeving verzameld.
- 14 mrt. Van Wageningen per barkas naar Nw-Nickerie vertrokken.
- 15-21 mrt. Verblijf in Nw-Nickerie.
- 16, 18 mrt. Onderzoek Beneden Nannikreek.
- 22 mrt. Tocht naar de Corantijn begonnen per barkas van Nw-Nickerie tot Wakay, met onderweg een stop bij Post Mac Clemen.
- 23-24 mrt. Verblijf te Wakay, hier en in Beneden Kaboerikreek verzameld.
- 25 mrt.-3 april Tocht in de Kaboerikreek.
- 4 april Terug in Wakay.
- 5 april Van Wakay naar Avanavero-vallen in de Kabalebo rivier.
- 6-12 april Verblijf bij Avanavero-vallen.
- 13 april Vertrokken van Avanavero-vallen naar Matapi aan de Corantijn.
- 14 april Verblijf in Matapi.
- 15 april Van Matapi teruggevaren via Washabo naar Wakay.
- 16 april Van Wakay per barkas de Corantijn afgevaren naar Nw-Nickerie.
- 17-18 april Verblijf in Nw-Nickerie.
- 19 april Per vliegtuig van Nw-Nickerie naar Paramaribo.
- 19-23 april Verblijf in Paramaribo voor afwikkeling expeditiezaken.
- 23 april Geijskes per K.L.M. van Paramaribo naar Amsterdam vertrokken en daar 24 april gearriveerd.
- 26 april Boeseman per K.L.M. van Paramaribo naar U.S.A. gereisd en 5 mei in Nederland aangekomen.
Staffeleu in Paramaribo gebleven om bagage expeditie verzendklaar te maken. Daarna op trawler zeedieren verzameld en in de omgeving van Paramaribo en te Wageningen verzamelwerk verricht ter verkrijging van tentoonstellingsmateriaal R.M.N.H.
- 8 juni Staffeleu per K.L.M. van Paramaribo naar Curaçao vertrokken, daarna doorgereisd naar U.S.A. en vandaar 19 juni in Nederland teruggekeerd.

3. DE VOORBEREIDINGEN EN DE REIS NAAR DE NICKERIE RIVIER (20-26 januari)

Het was voor ons van veel belang om bij de voorbereidingen in Nederland persoonlijk contact te hebben met Dr. J. P. Schulz, Hoofd van de Stichting Natuurbehoud in Suriname, die in de herfst van 1970 met een kort werkverlof in Nederland verbleef. Zodoende konden onze plannen beter met de wensen van Surinaamse zijde in overeenstemming gebracht worden. De grote bagage ging medio november 1970 per K.N.S.M. schep naar Paramaribo, om op tijd ter beschikking van de expeditieleden te staan. De deelnemers vertrokken per K.L.M. naar Suriname op 19 januari 1971. Zij verbleven daar te Paramaribo tot 26 januari voor het treffen van de nodige voorbereidingen. Er werden 10 arbeiders aangenomen, waaronder 6 Bosnegers, 3 Indianen en een kok.

Gedurende onze tijd in Paramaribo doorgebracht, maakten wij een dankbaar gebruik van het logeergebouw van het Surinaams Museum, het vroegere Wosuna logeergebouw. Dr. Ir. J. Ruinard, vertegenwoordiger van Wotro in Suriname, was ons behulpzaam bij de financiële regelingen, het stadsvervoer en de verzorging van de post.

Op 26 januari kon de expeditie vertrekken. Bij ons gezelschap sloot zich de heer D. G. Reeder aan, die vanwege 's Lands Bosbeheer als opzichter en verzamelaar ter beschikking was gesteld. Per auto van 's Lands Bosbeheer (L.B.B.) bereikten wij in de vroege middag Boskamp aan de Coppename monding, waar de barkas „Walaba” met de arbeiders en de bagage op ons lag te wachten. Deze boot was reeds de vorige avond uit Paramaribo vertrokken. Tegen de avond bereikten wij het kamp van L.B.B. aan de monding van de Wayombo en daar brachten wij de nacht door. Volgens afspraak zouden hier twee korjalen gereed liggen om toegevoegd te worden aan de twee boten die reeds door de barkas van Paramaribo op sleeptouw waren genomen. Er bleek echter maar één korjaal aanwezig te zijn en zonder een tweede boot konden wij niet verder. Op mijn verzoek werd door de bosopzichter van de Wayombo met een voorman van onze arbeiders nog diezelfde avond getracht een tweede korjaal te vinden in Bitagron, een Bosnegerdorp hoger op aan de Coppename. Het gelukte hen inderdaad een tweede korjaal te vinden en om 10 uur was onze vloot voltallig.

De volgende dag bereikten wij om 2 uur de Post Arawarra van L.B.B. aan de Nickerie rivier en namen daar onze intrek in een paar boskampjes. Hier bleek evenwel dat de 10 vaten met gasoline mengsel voor de buitenboordmotoren nog niet waren aangekomen. Deze zouden daar door een vrachtvaarder van Paramaribo naar Nickerie zijn gedeponeed, waarvoor de vaten reeds 6 dagen tevoren in Paramaribo waren aangeleverd. De af-

spraak was dat diezelfde dag de vaten zouden worden doorgevoerd. Toen de volgende dag de boot met de vaten benzine evenmin verscheen, konden wij de eerste tocht op de Nickerie rivier met drie korjalen toch ondernemen door vier vaten brandstof uit de voorraad van de L.B.B. post te lenen. Van de omvangrijke bagage, die wij de vorige middag gesplitst hadden, moest een groot gedeelte achterblijven. Het feit dat wij slechts drie korjalen ter beschikking hadden en een grotere vrachtboot, welke laatste niet voor de vallen kon worden gebruikt, was een handicap, die ons gedurende de verdere tocht op de Nickerie rivier veel ongemak veroorzaakte.

4. DE TOCHT OP DE NICKERIE RIVIER (27 januari-22 februari)

In verband met de plannen om een stuwdam in de Nickerie rivier aan te leggen, hadden wij besloten voor het verzamelen van dieren twee standplaatsen binnen het toekomstige stuwmeer te kiezen, met nog één er boven en één beneden dit traject. Het laatste punt zou Post Arawarra zijn, maar door de hoge waterstand in de rivier en door de drassige grond in het bos achter dit kamp bij onze aankomst op 27 januari, moest hier het verzamelen tot later worden uitgesteld. Tijdens de eerste avond op Arawarra, kon wel een aantal insecten op licht verzameld worden, en enkele kikkers die op het kampterrein rondsprongen. Van een tapir die door arbeiders van Aerocarto in het bos aan de overkant van de rivier was geschoten, kon Staffeleu de kop verkrijgen voor het prepareren van de schedel.

De eerste tocht op de Nickerie rivier ving op 28 januari van Post Arawarra aan met drie korjalen. Wij bereikten Stondansi in de vroege middag met de helft van onze lading. De volgende dag voer onze vloot terug naar Post Arawarra, om de rest van de bagage op te halen. Ook toen was de brandstof voor de buitenboordmotoren nog niet aangekomen. Intussen hadden wij ons ingericht in een paar nieuwe kampen van Reynolds Company, waarvan de arbeiders hogerop in de Nickerie rivier aan het boren waren naar bauxiet. Alleen een kampwachter met enkele arbeiders waren aanwezig en deze gaven ons gastvrij toestemming om van de vrije kampen gebruik te maken.

Het water in de rivier was hoog, zodat de rotsen in de Stondansi-val nauwelijks te zien waren. Een achttal gekapte lijnen gaf ons toegang tot het hoge bos achter het kamp, dat zich over een golvend terrein uitstreckte. Voor het verzamelen van insecten, werden drie malaise vangkooien in het bos opgesteld, terwijl met vlindernetten de handvangsten werden uitgevoerd. Ook de jagers maakten gebruik van deze bospaden en stroopten de omgeving af. Toen wij de tweede dag de beschikking kregen over alle verzamelattributen, kon de derde dag het verzamelwerk ten volle ontplooid worden. Boeseman

ging in een zijkreek vissen met behulp van visvergif en kwam met een goede vangst van ca. 600 exemplaren terug. Staffeleu had zijn handen vol aan het prepareren van de binnengebrachte jachtbuit. Deze bestond uit apen, een gordeldier, een marter, een konijn, vleermuizen en enkele vogels. Het liep spoedig zo hard, dat wij tot laat in de avond bezig waren om alle vangsten te verwerken. Met de insecten ging het niet zo vlot vanwege de regen die zo nu en dan in buien viel, maar de vangsten op licht compenseerden veel. Kikkers en hagedissen, door Reeder bijeengebracht, kwamen regelmatig binnen, maar niet in die mate als men van dit terrein zou verwachten. Toch werd ook 's avonds met de koplamp in donker gejaagd.

Op zondag 31 januari maakten wij een tocht in een lijn achter het kamp van de Waterloopkundige Afdeling, schuin tegenover onze standplaats beneden de Stondansi-val. Deze lijn liep naar het westen, eerst langs de rivier, daarna door savanne bos en over een gedeelte van een dichtbegroeide struik-savanne. In het bos passeerden wij enkele savanne kreken met bruin water. Na 4½ km verdween het pad in een diepe zwamp. Terug in het kamp van de Waterloopkundige Afdeling, maakten wij kennis met de heer Byron en zijn helpers, die daar de meteo- en rivieropnamen verzorgden. Zij bleken ook de beschikking te hebben over een radiozender voor contact met het kantoor in Paramaribo. Mij werden hier welwillend gegevens ter beschikking gesteld over de metingen van de Nickerie rivier ter plaatse gedurende de maand januari gedaan.

De volgende dag gelukte het Boeseman met zijn Bosnegerhelpers om in een van de savanne kreken die we gisteren zagen, ongeveer 500 vissen te vangen. Dinsdag 2 februari leverde de visvangst in een zijkreek van de Fallawatra, een grote zijkreek van de Nickerie rivier ca. 650 vissen op. Mijn buit aan insecten in dit terrein was ook belangrijk en langs de kreek konden acht soorten libellen in aantal verzameld worden. De jagers brachten uit dit terrein een grote kwatta-aap mee, twee kami kami's (trompetvogels) en twee marails (boshoenders). Deze vangsten hielden ons tot middernacht bezig. Gelukkig keerde diezelfde middag Reeder terug van Post Arawarra met de lang verwachte benzine.

Op deze wijze werkende, verbleven wij tot donderdag 4 februari te Stondansi. We kregen toen de indruk, dat wij voor het moment hier aan diersoorten hadden verzameld wat mogelijk was. Het was ook niet de bedoeling om al onze tanks, flessen en dozen te vullen met materiaal van één vindplaats. Derhalve sorteerden wij 's avonds de bagage weer tot op de helft voor de verdere reis op de Nickerie rivier, die morgen zou beginnen.

Op de morgen van vertrek bleek zelfs deze kleinere helft van de bagage onmogelijk in de drie korjalen te gaan, zodat ter elfder ure een vierde boot

van Reynolds Company geleend en twee Bosnegers uit een nabijgelegen kamp gecharterd moesten worden, om ons naar de volgende standplaats te brengen. Zodoende vertrokken wij pas om half tien en voeren de gehele dag met stralend zonnig weer de Nickerie rivier op. Omstreeks het middaguur passeerden we enkele kleinere vallen, eerst de Baas Bari-val, daarna de Drie Gezusters-vallen of Talawé-Soela. De rivier werd toen duidelijk smaller, tot omstreeks 50 m breed. De Mozeskreek uit de rechter oever kwamen we omstreeks drie uur voorbij. Hierin werkten de arbeiders van Reynolds. Een uur later vonden we dicht bij de Lombok-val twee verlaten boskampen op een hoge oever bij een goede aanlegplaats aan een rotsplaat in de rivier. We namen hier onze intrek en richtten alles zo goed en praktisch mogelijk in.

De volgende dag kon het verzamelwerk weer beginnen. Ook hier liep het hard met de vangsten, maar de samenstelling aan soorten was vaak anders dan op Stondansi. De boskreeken bleken vol water te staan tot over hun oevers, zodat de eerste twee dagen door de Bosnegers alleen met de hengel in de rivier gevestigd kon worden. Dat leverde vooral morokó, mabé, pakoe en een kleine majella-pireng op. Op de derde dag van ons verblijf was het water in de rivier zover gezakt, dat een kreek (Tjawassi-kreek) dicht bij ons kamp door Boeseman kon worden „geponsd”. Dit had tot resultaat dat ongeveer 700 vissen in ruim 50 soorten aan onze collectie werden toegevoegd. De jagers brachten wild uit het omringende bos binnen, bestaande uit apen, waarbij de bisa-aap (*Chiropotes satanas chiropotes*), konijn en diverse vogels. Deze gaven Staffeleu weer handen vol werk tot middernacht. De kikkers en hagedissen waren ook hier niet talrijk, maar we kregen langs de rivieroever een abomaslang (*Anaconda*) te pakken, die zoals later bleek hier niet zeldzaam was, ook in grote exemplaren.

Mijn insecten vangkooien deden weer goed dienst en de handvangsten in het bos en langs de rivieroever gedaan, leverden heel wat op, dank zij het mooie weer. Bij de insecten die 's avonds op het licht verzameld werden, was een opvallend kleine oorwormsoort. Uit een holle boom die bij het kamp gekapt werd, kwam een karrevracht zwarte molm voor den dag, waarin grote ongeveugelde kakkerlakken rondkropen en andere insecten zoals keverlarven en een grote schorpioenspin.

Tijdens ons verblijf bij de Lombok-val hoorden wij herhaaldelijk baboens of brulapen huilen en er vlogen vaak rode ara's luid krijsend over. In het bos rondom dit kamp, waar veel taspalm groeide, floten opvallend veel „bospolitie” of pei-peio-pio-vogels, terwijl hoog in de bomen goejake's (toekans) hun welluidende roep lieten horen. Tegen de avond en in de vroege ochtend bij het krieken van de dag floten de grote anamoe en de toktoro-hoenders, in de nacht weerklonk het eentonig basgeluid van de grote boomkikker (*Hyla*

maxima) aan de rivieroever. Veel van deze bosgeluiden konden wij op de bandrecorder vastleggen.

Bij onze exploraties over de rivier stroomopwaarts tot aan de Paris Jacobkreek, kwamen wij na 1½ uur varen bij een groot emplacement met nieuwe en oude kampen op een groot opengekapt terrein. Dit was een kampement van Nedeco-Aerocarto, waar men bezig was berekeningen en tekeningen te maken voor een spoorbrug over de Nickerie rivier, die nodig was voor de aanleg van een spoorlijn van de Corantijn bij Apoera tot in het Bakhuisgebergte. Dit tracé van 100 km lengte, werd nu door een ploeg van 150 man opengekapt en gewaterpast. Elke week arriveerde hier een helicopter om post en eventueel personen en vracht van Zanderij te brengen en te halen. Wij kregen dadelijk toestemming om ook onze post met deze directe verbinding uit de rimboe naar Nederland door te sturen. Daarvan hebben we een dankbaar gebruik gemaakt, speciaal voor de belichte films.

Op een tocht benedenstrooms maakte Reeder een verkenning in de Mozeskreek en verzamelde daar op een val reptielen en insecten. Hier lagen kampen van de arbeiders van Reynolds Company, die in het achterliggende Bakhuisgebergte bezig waren met boringen naar bauxiet.

Op dinsdag 9 februari verlieten wij ons kamp aan de Lombok-val na een deel van onze bagage in één van de kampen te hebben opgeslagen. Dit zou de volgende dag opgehaald worden. Om 10 uur bereikten wij het emplacement van Nedeco-Aerocarto en gaven hier onze brieven en films af voor doorzending naar Nederland. Terwijl wij van de heer Melchior een kop koffie aangeboden kregen, kwam de helicopter aangevlogen en landde op een klein open stukje grond, te midden van het gekapte bos. Het was een Zwitsers toestel: „Heli Swiss”, dat plaats bood aan drie passagiers en 40 kilo vracht. Er stapte behalve de piloot, één passagier van Nedeco uit, een kersverse Hollander, nog wit en onwennig, die hier voor het eerst kwam. Toen we terugkeerden in het hoofdkamp lag daar een mannetjeshert (koeriakoe), dat zojuist in het bos door een jager voor de menage was geschoten. Staffeleu wilde het dier, kreeg ook de kop en leverde het vlees in voor de keuken van Nedeco.

In de middag kwamen wij bij de Blanche Marie-val aan, waar de zwaar geladen korjalen over de stenen in het ondiepe water moeilijk aan de wal waren te krijgen. Derhalve keerden we terug naar het laatst gepasseerde kamp op de rechter oever, dat een meteo-post bleek te zijn zonder bewoners. Er stond alleen een automatisch registrerende regenmeter opgesteld bij twee kampen, één oud en één nieuw. Wij namen hier onze intrek voor de komende week. Achter dit kamp stroomde een kleine beek als zijtak van een grote

boskreek, waarin verderop in het bos een grote waterval bruiste. Het geheel zag er als verzamelterrein veelbelovend uit.

De volgende dag werd één boot teruggestuurd naar de Lombok-val om de achtergelaten bagage op te halen. Deze kwam in de loop van de middag weer met de vracht binnen. Intussen hadden wij het oude kamp verbeterd en met een dekzeil lekvrij gemaakt, zodat het als verblijf voor de arbeiders kon dienen. Het hoge wied rondom de kampen werd gekapt en bij het opruimen van het terrein kwamen veel spinnen en miljoenpotten voor den dag, die grotendeels in de verzamel-potten een vroegtijdige dood vonden. De malaise insectenvangkooien en rattenvallen werden in het bos uitgezet en een eerste verkenning naar de waterval in de boskreek uitgevoerd.

In de waterval groeide een fijnvertakte Podostemaceae, die mij niet bekend was. Reeder prepareerde er materiaal van voor het herbarium. Er groeide tevens een oerali-liaan (*Strychnos* sp.), helaas zonder bloemen of vruchten. Het is een van de gifplanten waaruit de Bovenlandse Indianen het pijlgif prepareren. Ook hiervan werd herbarium materiaal verzameld. In de volgende dagen visten wij verschillende „rockpools” van deze val uit, waarin allerlei interessant gedierte bleek te zitten zoals kikkers, vissen (*Rivulus* sp. Plecostomidae), krabben, garnalen, libellen-larven en waterwantsen. Er zaten ook veel zoetwaterslakken op de rotsen in de val (*Doryssa hohenackeri* en *Pomacea* sp.).

In dit heuvelterrein van het Bakhuisgebergte troffen wij een bijzonder rijk verzamelgebied aan, waaraan wij de komende dagen onze handen vol hadden. Het water in de rivier was zakkend en stijgend al naar de hevigheid van de regenbuien die nog steeds vielen. Gelukkig kwam ook Boeseman aan zijn trekken bij het vissen, zowel in de kreken als in de vallen. Er bleken veel interessante soorten tussen te zitten die hem van Suriname niet bekend waren en wellicht ten dele tot nog onbeschreven soorten te rekenen zijn. Op vrijdag 12 februari maakten wij een verkenningstocht over de grote Blanche Marie-val, waar een bospad langs liep om de boten overheen te trekken tot boven de val. Het was een imposant geheel waar wij een morgenlang van genoten en waarbij weer veel interessants aan gedierte gevonden werd, vooral in de „rockpools” (insecten, garnalen, krabben, vissen, kikkers). Aan de bovenkant van de val lagen zes korjalen, maar ze waren grotendeels verteerd en onbruikbaar. Slechts één ervan was drijvende te maken door de scheuren te stoppen en daarmee verkenden de Bosnegers de rivier boven de val. Ze vonden echter geen goede plek om te vissen. Die vonden wij wel een eind verder langs de oever en hier verzamelde Boeseman een dag later een aantal (ruim 600) vooral kleine vissoorten. Merkwaardig was dat hier nergens slijpgroeven van vroegere Indianen te zien waren. Deze komen

bijna altijd in grotere vallen voor maar hier duidde niets op enige activiteit van de vroegere Indianen. Wel vonden we hier dezelfde fijnbladige *Podostemaceae* terug, die wij reeds in de val achter het kamp hadden aangetroffen.

Toen we 's middags in het meteokamp terugkwamen, vernamen we van de kok dat één van de twee arbeiders van de Geologische Mijnbouwkundige Dienst, die hier niet ver vandaan aan de overkant van de rivier kampeerden, een bericht had gebracht dat zij over de radio hadden opgevangen om Amok (een van onze Bosnegerarbeiders) zo spoedig mogelijk naar Paramaribo terug te sturen wegens ernstige familieomstandigheden. Ofschoon het al tegen donker was, lieten wij direct een korjaal klaarmaken. Deze vertrok bemand met Amok, de motorist Patterson en Reeder naar het Nedeco kampement voor nadere informatie en eventueel voor verdere afvoer naar Arawarra Post. Drie dagen later kwam Reeder met de motorist en een koelaman, Johannes, door Aerocarto ter beschikking gesteld, terug. Hij had Amok tot de Arawarra moeten wegbrengen.

Nauwelijks was deze boot vertrokken, of we werden in een nieuw avontuur betrokken. Staffeleu werd door een orokoekoe gifslang (*Bothrops* sp.) in zijn linkerduim gebeten, toen hij mij bij het vangen van dit dier te hulp snelde. Gelukkig was het een klein exemplaar maar de beet veroorzaakte bijna onmiddellijk een zwelling van de duim en de onderarm. Direct dienden wij hem tegeninjecties toe van een slangenserum uit de slangenbetenkit, kerfden de wond open en zogen deze zo goed mogelijk uit. Gelukkig liep dit ongeval goed af, maar Staffeleu moest drie dagen met zijn blauw gezwollen duim in een mitella rondlopen en had ook last van rode vlekken op zijn onderarm, die ons even deden vrezen voor een secundaire infectie. Die dagen wilde hij de zoogdieren en vogels die van de jacht binnenkwamen alleen met zijn rechterhand, waarbij de linkerhand door een helper vervangen werd.

De insectenvangsten in dit terrein waren niet overvloedig, maar wel zeer gevarieerd. De libellenfauna was op de vallen goed vertegenwoordigd door een aantal typische binnenlandse bergvormen, die wij in de vorige kampplaatsen niet hadden gezien. Op een van de eerste dagen dat ik de val achter het kamp bezocht, verjoeg ik bij het vangen van een libel een aantal grote bruine *Ascalaphiden* (Neuroptera) die blijkbaar achter een blad bijeen hadden gezeten. Een dag later kon Reeder op dezelfde plek dertien stuks van dezelfde *Ascalaphiden* soort vangen, waarbij nog drie exemplaren ontsnapten. De meeste insecten werden op licht gevangen, met behulp van twee druklampen en een gespannen wit laken. Hierop verschenen een groot aantal waterinsecten (Ephemeroptera, Trichoptera, enkele Plecoptera) ook in soorten die tevoren niet waren opgemerkt. Dit was het geval zowel langs

de rivier als in de kreek en op de val. Deze insecten typeren zonder twijfel de krekten en de rivier op markante wijze, maar helaas zijn deze groepen systematisch nog te weinig bekend, om voor een oekologisch vergelijk te kunnen dienen.

Voor de visvangst werd in de rivier gehengeld, terwijl in een linker zij-kreek beneden de Blanche Marie vallen met veel succes werd geponsd.

Ondanks het feit dat dagelijks een aantal rattenvallen uitstonden, werd geen enkel ratachtig dier gevangen. Dat ze er wel waren bleek Staffeleu toen hij in het kamp zat te villen en een rat over zijn voeten liep, die snel weer het bos in vluchtte!

De reptielen waren wel in diverse soorten aanwezig, maar ze waren evenmin talrijk. Reeder ving hier een hagedis met een rode staart die hij tevoren niet was tegengekomen. De aanwezigheid van diverse kikkersoorten kon het beste aan hun geluiden 's nachts geconstateerd worden, maar ze waren niet gemakkelijk te vinden.

Toch waren de resultaten van onze verzamelacties in dit kamp zeer bevredigend te noemen. Ze zullen zeker een goed beeld geven van de diverse diergroepen, die hier vertegenwoordigd zijn.

Voordat wij dit kamp verlieten stuurden we een dag tevoren een volgeladen boot naar de Lombokval, om een gedeelte van onze bagage af te voeren. Deze boot keerde dezelfde dag leeg terug. De volgende dag, 17 februari, vertrokken wij definitief van dit verste kamp in de Nickerie rivier en zakten de rivier af tot Stondansi. Bij aankomst in dit kamp bleek de stemming onder de Bosnegers, die tot nu toe steeds goed was geweest, verre van gewillig. Men wilde nog verder gaan tot naar Arawarra, ondanks het late uur en vroeg daarvoor extra loon in overuren. Toen wij dit weigerden en de volgende dag hun opdroegen om eerst de achtergebleven bagage op de Lombok-val te gaan halen, weigerden ze verder werk en gingen met de kok in staking, ondanks hun werkcontract. Ze laadden hun privé-bagage in een korjaal, namen een motor en benzine en voeren de rivier verder af, Paramaribowaarts. Met behulp van de achtergebleven drie Indianen van Matta, voeren wij naar het kamp van de Waterloopkundige Afdeling beneden Stondansi en gaven daar het bericht van de staking per radio naar Paramaribo door. Een dag later vernamen wij dat het bericht door de ambtenaren van L.B.B. niet was geaccepteerd vanwege een ambtenarenstaking in de stad! Diezelfde dag gelukte het ons in een houthakkerskamp vier motoristen te vinden, die bereid waren ons te helpen met het halen van de bagage boven de vallen en het afvoeren van ons gezelschap plus bagage naar Arawarra Post. Dit was mede te danken aan het gelukkige toeval, dat een van deze mannen mij op de expeditie naar de Sipaliwini in 1961 gediend had.

De volgende dag voeren twee van deze mannen met een korjaal stroomopwaarts naar de Lombok-val, om de daar achtergebleven bagage op te halen en twee mannen transporteerden met onze tweede korjaal een vracht bagage van Stondansi naar Arawarra Post benedenwaarts. Tegen donker arriveerden in stromende regen beide boten weer te Stondansi. Toen wij de volgende (zaterdag)morgen wederom met ruimtegebrek in de korjalen zaten te kampen, hielp ons kampwachter Rolling nogmaals door een grote korjaal te lenen. Zo kwamen wij tenminste weer naar het punt van uitgang in Arawarra Post, al werden wij op deze terugreis onthaald op enorme stortbuien. Ook de volgende dag bleef het zwaar regenen, zodat er van verzamelen niets terecht kwam, met uitzondering van kikkers die Reeder in vele exemplaren tegen de avond te pakken kreeg. Staffeleu kon die dag enkele vleermuizen en ratten schieten in de kampen en een drieteenluidard in het bos aan de overkant van de rivier. 's Nachts waren twee grote gladvissen (kokodoe) aan een lijn in de rivier gevangen en één hiervan prepareerde Boeseman voor de collectie. Tegelijkertijd bleek de rivier vol pireng te zitten, die zich te goed deden aan weggeworpen visafval. Binnen een kwartier hengelde een arbeider van Bosbeheer een tiental exemplaren, waaronder enkele zeer grote individuen.

Van een langsvarende visser kocht Staffeleu de huid van een grote otter, die hier in de buurt was geschoten.

Nog steeds verscheen geen boot om ons naar Wageningen te vervoeren. In de loop van de morgen gelukte het om drie motoristen uit een nabijgelegen balata bleederskamp te charteren voor de reis per korjaal naar Wageningen, een afstand van 115 km. Volgeladen zakten wij de rivier af en kwamen in donker te Wageningen aan. Reeder was met de drie Indianen bij de grote bagage achtergebleven, om deze met de boot van de binnendoordienst die van Paramaribo naar Nickerie vaart, naar Wageningen te vervoeren. Deze boot neemt echter geen korjalen op sleep. Dat gelukte een dag later, zodat wij uiteindelijk op woensdag 24 februari met alle lading goed en wel in Wageningen zaten. Het verblijf daar in Hotel „De Wereld” was een verademing na onze moeilijke terugtocht uit de Nickerie rivier.

De ervaring met de Bosnegers opgedaan, heeft ons wel doen beseffen, dat veldwerk in Suriname een riskante zaak begint te worden. Alleen met grof geld is wat te bereiken. Dit principe huldigen de bauxietmaatschappijen ook en deze betalen amerikaanse lonen (van 10 tot 15 Sur. guldens per dag!) om op korte termijn exploitatiewerk in het bos gedaan te krijgen. Hiertegen leggen de veel lagere lonen door het gouvernement betaald (van 5 en 6 gulden per dag) het volledig af. De verderfelijke invloed van wat er thans in Paramaribo gebeurt van meer geld eisen voor minder werk, begint zich over heel

Suriname uit te breiden. Daarnaast is anderzijds de medewerking van goedwillenden hartverwarmend, maar de arbeidsmarkt wordt zo onzeker, dat het maken van plannen en het opstellen van contracten, geheel op losse schroeven komt te staan.

5. DE TOCHT OP DE MARATAKKA RIVIER (25 februari-9 maart)

Het dorp Wageningen is vlak tegenover de monding van de Maratakka rivier gelegen en gezien de accommodatie ter plaatse, was dit een ideale uitvalspoort voor onze tweede riviertocht. De drie Indianen van Matta voelden er weinig voor om met ons mee te gaan in deze voor hen onbekende streek zo ver van huis tegen — volgens hun zeggen — te gering loon. Derhalve zwaaiden ze af en wij waren verplicht om nu een geheel nieuwe arbeidersploeg samen te stellen uit lokaal beschikbare krachten. Met behulp van de directie Stichting Machinale Landbouw, kwamen dezelfde dag een aantal gegadigden opdagen. Het was een groep jongelui onder aanvoering van hun leider Henkie Monkou, die dit werk meer als een vakantietrip opvatten, dan als normaal boswerk. Maar wij hadden geen andere keuze en namen vijf jongelui voor de tocht op de Maratakka aan.

Onze omvangrijke bagage hadden wij op een gunstige plek dichtbij een steiger aan de rivier en vlak bij het hotel kunnen deponeren, dank zij de heer J. Leysenaar, die daarvoor een ruimte naast zijn huis beschikbaar stelde. Door de ervaringen wijs geworden, selecteerden wij hieruit het noodzakelijke dat op de volgende tocht zou worden gebruikt.

Ter inleiding en vooral ter oriëntatie over de terreinmoeilijkheden, maakten wij van de gelegenheid gebruik om op donderdag 25 februari een vlucht over de Maratakka en de Nannikreek te maken met een vliegtuig van de Gebroeders Gummels te Wageningen. We stegen om 8.45 uur op, volgden de kronkelige Maratakka rivier, zagen spoedig het Indianendorp Cupido op de ritsen liggen, temidden van uitgestrekte zwampen en passeerden later kleinere savanne plekken, waarvan één tot dicht aan de rivier reikte, waar een kampje stond. De verdere bovenloop zagen we in een groot boscomplex verdwijnen. Hieroverheen vliegende bogen wij naar het westen af om de bovenloop van de Nannikreek te bereiken. Reeds uit de verte zagen wij het Nannimeer in de open zwampen van het Nannibekken liggen. Daarover maakten we een rondje speciaal om de toevoerkreken uit het beboste gedeelte ten Zuiden daarvan te kunnen bekijken. Deze kreken waren alle zwaar begroeid zonder open waterloop. Van het Nannimeer uit konden wij gemakkelijk de open kreekloop verder westwaarts volgen, maar deze verdween in de met mauritiepalm dicht begroeide zwampstukken tegen de Corantijn rivier. Terugkerende konden wij de eigenlijke Nannikreek naar het noorden

ternauwernood vinden, vanwege het dichte vegetatiedek in de kreek zelf. Deze ging daarna over in merkwaardige scherphoekige lange lussen, waarvan op het oostelijkste punt een kleine plas, de z.g. „Doksipan” te zien was. Verder benedenwaarts kwam weer pleksgewijs open water tevoorschijn, maar in de benedenloop verstopten grote grasdammen de vrije doorvaart. Tenslotte eindigde de Nannikreek in een paar kleinere stuwmeertjes, die door de afdamming bij het „Van Wouw-kanaal”, ten zuiden van de polders van Nickerie, waren ontstaan. Omstreeks 10 uur landden wij op het vliegveld in de polders van Wageningen.

Onze indruk van deze vlucht was, dat de Maratakka weinig moeilijkheden voor wat de bevaarbaarheid betrof zou opleveren, maar dat de Nannikreek speciaal door zijn begroeiing in de toevoerkreken van de bovenloop en in de benedenloop, weinig kansen bood om hierin door te dringen.

Nog diezelfde dag vertrokken wij om 1 uur in drie korjalen met vijf arbeiders naar de Maratakka en bereikten het dorp Cupido, waar wij een onderkomen vonden in een lege loods van een houtbedrijf. Daar hing een huid van een grote jaguar, die twee dagen tevoren op de ritsen door een Indiaan was geschoten. Het gelukte Staffeleu de schedel daarvan te achterhalen, maar de huid was helaas niet goed meer.

Wij konden hier nog een jonge Indiaan (Henry Sabajo) charteren, om ons als jager en gids te dienen. Na enkele gladvissen uit de nachtvangsten van de Indianen opgekocht te hebben, vertrokken wij op vrijdag 26 februari uit Cupido en voeren de Maratakka verder op. Een half uur later wees de gids ons een doorsteek door het bos om een grote lus in de rivier af te snijden. De ingang was nauwelijks in de dicht met moko moko begroeide oever te vinden. We peddelden en boomden de boten door een nauwe ondiepe kreekloop door het bos en kwamen na een half uur varen boven de lus weer in de rivier uit. Het rivierwater was donkerbruin van kleur en de oevers waren begroeid met een rand moko moko, waarachter zich zwampbos uitstreckte dat onder water stond. Varende over de rivier zagen wij enkele apen in het overbos (monki monki en sagoewintje) en verderop schoot Staffeleu een drieteenluiaard.

In de middag bereikten wij het punt waar een kamp op een hoge leemoever stond. Dit bleek de plek te zijn die wij de vorige dag uit de lucht hadden gezien. Hier moest de „Awarra-savanne” achter liggen. Er lag een barkas van de Stichting Machinale Landbouw uit Wageningen, die 24 padvindende en enkele begeleiders hierheen had gebracht. De leiders lagen in het kamp in hun hangmatten, terwijl de jongens in de rivier zwommen, of bezig waren met een windbuks vogeltjes te schieten. Wij vonden een onderkomen in enkele verlaten kampjes terzijde van dit kamp. Voor het donker werd

maakten wij een oriënterende wandeling naar de savanne. We bereikten deze na een kwartier over een bospad gelopen te hebben en keken toen op een open grassavanne. Sabajo schoot in het bos een aap (*Cebus apella*) en vond een schildpad. Reeder ving een reditere slang en schoot enkele vleermuizen langs de rivieroever. Zodra het donker werd liet een koor van fluitkikkertjes zich horen bij een poeltje.

Toen wij bij het ter ruste gaan in de hangmat kropen, brak één van de balken in ons kampje, zodat we allemaal in een kluwen op de grond lagen. We moesten in het donker verhuizen naar het grotere padvinderskamp, dat toen gelukkig leeg was, omdat de padvinders aan boord van de boot sliepen. Het verschaftte ons onderdak voor de rest van de nacht, die verder zonder evenementen verliep.

Om verdere ongelukken te voorkomen, lieten wij de volgende ochtend eerst ons kamp grondig repareren. Daarna begonnen wij met de verzamelbezigheden. Staffeleu ging met zijn Indiaanse helper jagen, Boeseman probeerde met zijn hulpkrachten een savannekreek te vinden om uit te vissen (met redelijk resultaat) en ikzelf zette de malaise vangkooien in het bos op. Later op de dag liepen Reeder en ik de savanne over. Deze was met hoge grassen en *Curatella* boompjes begroeid. Het was een kleisavanne met weinig uitgespoeld zand aan de oppervlakte. De stammen van de *Curatella*-boompjes vertoonden brandsporen, ten teken dat in de droge tijd het grasdek afgebrand wordt. In het paadje dat over de Savanne liep, stonden hier en daar grote regenplassen en daarboven vlogen veel libellen, waarvan we een aantal verzamelden. Daarna liep het pad door vrij hoog bos, waarin aan het begin een kleine savannekreek met helder donkerbruin water stroomde. Door het bos lopende zagen wij verschillende houtpaden, waar bomen waren uitgekapt voor de houtwinning. Tevergeefs echter zochten wij naar een volgende savanne en we moesten terugkeren om nog voor donker in het kamp aan de rivier te zijn. Toen wij daar arriveerden was het padvinderskamp in rep en roer. Een groep van 15 padvinders met een leider was in de middag naar de savanne gegaan maar niet teruggekeerd. Men maakte zich over hen ernstig ongerust, nu het al donker was. Reeder ging met enkele van onze jongens gewapend met lampen weer op zoek, doch kwam in de loop van de avond onverrichter zake terug. De barkas probeerde al fluitende de rivier op en af varende, de verdwaalden op het goede spoor te brengen, maar tevergeefs. Wij beloofden onze hulp zodra het in de komende morgen licht zou worden, omdat verder zoeken nu geen zin meer had. Toen wij bij het krieken van de dag ons gereed maakten om de verdwaalde padvinders te gaan opsporen, kwamen plotseling de vermisten juichend uit het bos tevoorschijn. Zij hadden de nacht, gelukkig bij droog weer, zittend bij een vuurtje

doorgebracht en er was verder niets aan de hand. Ze vertrokken in de loop van de morgen weer naar Wageningen.

Ons verdere verblijf op deze verzamelplaats werd een succes. De jacht leverde apen (kesi kesi, monki monki en sagoewintje) op en vooral een aantal vogels zoals powies, kami kami, anamoe, goejaké en groene banabeki. Wel zagen wij sporen van tapir, hert en kapasi, vonden in een boskampje langs de rivier een schedel van een pakiera, maar kregen deze dieren zelf niet onder schot. Bij de plasjes op de savanne zaten veel fluitkikkers, waaronder een soort die een geluid maakte dat de naam „Arie” in wat vertraagd tempo nabootste. We namen hiervan het geluid met de bandrecorder op. Hagedissen waren eveneens vrij talrijk, maar ze behoorden tot gewone soorten. Slangen werden nauwelijks gezien. De visfauna van de rivier en van de boskreeken bestond voor een groot gedeelte uit gladvis en een aantal kleine Characiden, Gymnotiden en Cichliden. Door de hoge waterstand bleven de visresultaten, zowel in de Maratakka als in een stroomopwaarts gelegen rechter zijkreek, kwantitatief tamelijk beperkt.

De insectenfauna was rijk vertegenwoordigd. In de malaise kooien werden handen vol steekvliegen (Tabanidae) gevangen, ofschoon wij er zelf weinig last van ondervonden. Op de savanne waren het vooral bijen en wespen, naast libellesoorten die zich concentreerden boven de regenplassen. In de kleinere regenplassen in het bos zaten veel waterkevertjes en enkele waterwantsen. De lichtvangsten leverden hier niet veel op. Wel werden overdag een aantal libellesoorten langs de rivieroever buit gemaakt, die verschilden van de soorten op de savanne gevonden. In het algemeen deden de vangsten denken aan soorten die bekend zijn van dergelijke zwamp-savanne terreinen langs de Para rivier bij Republiek en Zanderij.

Op donderdag 4 maart voeren we de Maratakka tot in de bovenloop op. Na een half uur passeerden we het laatste houthakkerskamp, waar Hindostanen uit Nickerie aan het werk waren. Even later voeren we een kleine savanne op de rechteroever voorbij. In het nu volgende traject verschenen op de scherpe bochten hogere oevers, maar voor het overige bleef alles zwampbos. De moko moko randen verdwenen en na een paar uren varen stonden in dit oeverbos steeds meer mauritiepalm. Zoals spoedig bleek vormden deze de inleiding tot een groot open zwampgebied, dat aan de randen door hoogbos op heuvelterrein werd afgesloten. De zwamp zelf was begroeid met biezen en verspreide bosjes, waar de Maratakka zich doorheen slingerde. Het was landschappelijk bijzonder mooi terrein, dat ons zeer verraste. De rivier werd spoedig een smalle kreek die stroomopwaarts door bosjes omgeven steeds sterker kronkelde. De korjalen konden de bochten vaak niet ineens ronden en staken herhaaldelijk met de kop in de struiken. Ook de

stroom werd sterker en we naderden kennelijk het heuvelgebied van de oorsprong. Om half drie bereikten we eindelijk een gedeelte van het heuvelland met hoogbos begroeid vlak bij de kreek en zagen hier de eerste steen aan de oever. We legden aan en stuurden de kleinste korjaal voor verkenning verder stroomopwaarts. Deze keerde spoedig terug, omdat de kreek verder versperd was door een omgevallen boom. We maakten kamp en konden ons voor donker inrichten.

De volgende morgen maakten wij een verkenningstocht door het achterliggende bos, dat veel dunne boompjes als ondergroei had (tiki boesi). De bodem bestond uit wit zand, wat te zien was aan de uitgeworpen grond van een draagmierennest. We zagen noch hoorden wild en het was merkwaardig, bijna angstwekkend stil in dit bos. Wel vonden we sporen van een troep pingo's, die hier kort tevoren waren geweest. Ook vonden we een hol met sporen van een kapasi. Er vlogen ook bijna geen insecten. Toen we na een uur lopen weer bij de bovenloop van de Maratakka uitkwamen, konden we in de zwampige oever met moeite enkele visjes, garnalen en waterwantsen vangen.

's Middags voeren we met de kleine korjaal de kreek verder op, kapten de boom die de doorgang versperde door en kwamen in een zeer kronkelig hard stromende kreek terecht. De omgeving bestond uit zwampig bosterrein, hier en daar met mauritiepalmen begroeid. Toen we eindelijk hierin een aap ontdekten, gelukte het Henry deze te schieten: het was een bergi kesi kesi (*Cebus nigrivittatus*). Ze was op de rug grijsachtig van kleur en niet roodbruin, zoals normaal bij deze soort. Zo goed en zo kwaad als het tussen de struiken ging, kon ik nog een aantal libellen vangen die hier in verschillende soorten vrij veel vlogen. Ook een aantal schietmotten (*Trichoptera*) die in de late namiddag boven het water zwermde, konden worden buitgemaakt. In het kamp verscheen op het licht een neushoornkever en een grote haftensoort (*Ephemeroptera*), maar voor het overige was het opvallend arm aan gedierte. Zelfs de gewone boomkikkers lieten zich niet horen en van slangen of hagedissen hadden we overdag niets gezien. We besloten daarom de volgende dag weer de rivier af te zakken en onderweg te verzamelen in de open zwamp en op de laatst gepasseerde tweede savanne.

Op deze zaterdag, de zesde maart, konden we onze schade inhalen. Gedurende de terugreis door de open zwamp konden we veel libellen vangen. Blauwgele ara's vlogen in paren luid krijsend over ons heen of kropen uit oude afgebroken stammen van mauritiepalmen, waarin ze vermoedelijk nesten hadden. Ook kleinere groene raafparkieten vlogen in zwermen rond. Henry schoot tussen de biezen een blauwe purperreiger en later in het bos vielen nog enkele kesi kesi apen onder het vuur van Staffeleu en Henry als

slachtoffers voor de wetenschap. In de open zwamp deed ik hydrobiologische metingen en nam een planktonmonster.

Vroeg in de middag bereikten we de kleine tweede savanne. Er stonden een paar lege kampen van Hindostaanse houthakkers die daar vermoedelijk in de afgelopen droge tijd (oktober) gewerkt hadden. Hier vond Boeseman gelegenheid om te gaan vissen in een kleine kreek naast dit kamp. Er kwamen ongeveer tweehonderd vissen uit. Reeder verzamelde enkele hagedissen en een slang. Libellen en andere insecten werden door mij buitgemaakt zowel in het bos langs de kreek, als op de savanne. Staffeleu nam de gelegenheid waar om de geschoten apen en vogels te prepareren. Het werd alles bij elkaar een recorddag voor de Maratakka!

We vertrokken weer van deze plek om half vijf en kwamen voor donker aan op de Awarra savanne, waar we de nacht in onze oude kampen doorbrachten. De volgende morgen zakten we de rivier verder af tot Cupido, dat we om half twee bereikten. Onderweg schoot Staffeleu een mirafluitie (middelste miereneter), die in een boom langs de rivier zat. Henry maakte een bosdoks buit uit een groep van drie. 's Middags ponsde Boeseman in een „visgat” dat iets noordelijk langs een houtweg een eind van de rivier af in een zwampterrein lag en haalde daar een aantal (ca. 200) zwampvissen uit. Ik deed de hydrobiologische metingen in de rivier en nam een planktonmonster. In de schemering konden nog een aantal libellen, die om de kampen vlogen, worden buitgemaakt en later op het licht nog een aantal andere insecten.

Voor maandag 8 maart werd 's morgens een tocht naar de Bigiberekreek georganiseerd, waarbij twee Indianen van Cupido ons als gidsen vergezelden. Het was een vrij grote boskreek die bij het ponsen de rijkste visbuit uit de Maratakka opleverde. Veel gladvissen, logo logo soorten, krobja, pataka en datrafisi kwamen voor den dag, in totaal ca. 400 exemplaren. We hoorden hier ook visotters (*Pteronura b. brasiliensis*) schreeuwen, die nieuwsgierig naar ons doen en laten kwamen kijken.

's Middags kreeg Staffeleu een neusbeertje of kwasi kwasi (*Nasua*) te verwerken, die door de jagers aangebracht werd. Om 4 uur vertrokken Boeseman en ik met twee boten naar Wageningen, waar we een goed uur later aankwamen. Voor donker arriveerden hier Staffeleu en Reeder in de laatste korjaal.

Samenvattend kan over deze tocht het volgende worden opgemerkt. De Maratakka is een vrij grote zwamprivier zonder vallen met bruin water. De bovenloop ontwatert een langgerekte open biezenzwamp tussen beboste heuvels, waarin veel mauritiepalmen en struiken groeien. Deze zakput beheerst voor een groot deel het dierlijk en plantaardig leven in de bovenloop. De

rivier vervolgt haar loop door een uitgebreid boscomplex, hier en daar met hogere oevers. In de middenloop komen lokaal enkele kleisavannes op hogere plekken voor. De fauna van deze savannes herinnert sterk aan vergelijkbare gebieden langs de Para- en de Coesewijne rivier, maar enkele bekende soorten van die gebieden schijnen hier te ontbreken.

De benedenloop gaat in grote meanders door zwampbos en doorbreekt een serie zand- en schelprijsen. De fauna van deze ritsen sluit aan op die welke van de jonge kustvlakte in het overige deel van Suriname bekend is. Het was rijk aan zoogdieren en kikkers, al waren het geen bijzondere soorten. Tenslotte mondt de Maratakka in de Beneden Nickerie rivier uit ter hoogte van Wageningen. De visfauna in de benedenloop is gekenmerkt door veel soorten gladvis (*Siluridae*). In het mondingsgebied wordt het binnendringen van brakwater uit de Nickerie rivier door het verspreid voorkomen van mangro- en parwa-bomen aangegeven.

Over het algemeen was de Maratakka veel minder rijk aan dieren dan de Nickerie rivier, maar de soorten die verzameld zijn kunnen slechts zeer ten dele met elkaar vergeleken worden.

De reis verliep voorspoedig en er waren geen moeilijkheden met de arbeiders.

6. HET VERBLIJF TE WAGENINGEN EN IN NW-NICKERIE MET HET ONDERZOEK VAN DE NANNIKREEK (9-21 maart)

Ons eerste werk op dinsdag 9 maart was contact opnemen met Ir. P. de Boer, directeur van de Stichting Machinale Landbouw (S.M.L.) te Wageningen over de mogelijkheden van verzamelwerk in de rijstpolders en Wageningen zelf. Boeseman had interesse voor de visfauna, zowel binnen als buiten de polders, en Staffeleu was geïnteresseerd in de ratten- en vleermuizenpopulatie zowel van de polders als van het dorp. Welwillend werden hiervoor door de directie van de S.M.L. arbeidskrachten beschikbaar gesteld, terwijl de medewerking van enkele stafleden kon worden verkregen. Nadat de uitbetaling van onze arbeiders voor de tocht op de Maratakka in goede orde was verlopen, maakten Boeseman en Staffeleu de bagage klaar voor verzending van het verzamelde materiaal naar Nederland. De droge insecten en de gedroogde vogelbalgen werden de volgende dag per luchtpost verstuurd vanwege de kans op schimmelen, de dieren in alcohol geconserveerd werden klaargemaakt om via Nickerie per zeeboot verscheept te worden.

Intussen vertrokken Reeder en ik per auto naar Nw-Nickerie om daar met boswachter Grantzaan de voorbereidingen te treffen voor onze tochten naar de Nannikreek en op de Corantijn rivier. Helaas liepen deze bespre-

kingen vast op het Paghwa-feest van de Hindostanen, dat van donderdag tot en met zondag zou duren en gedurende welke tijd geen arbeiders te krijgen zouden zijn. Wij waren daardoor gedwongen om tot 14 maart te Wageningen te blijven.

De volgende dag vertrok Reeder per autobus van Wageningen naar Paramaribo om zijn herbariummateriaal bij Bosbeheer af te leveren en om voor ons diverse boodschappen in de stad te doen. Boeseman en Staffeleu gingen ieder met een hulpkracht van de S.M.L. de polders van Wageningen in om respectievelijk te vissen en om ratten te vangen. Zelf bleef ik te Wageningen om de administratie en de correspondentie af te werken en om de boodschappen in het dorp te doen. De buit die de verzamelaars 's middags uit de polders meebrachten, was matig nl. een portie (ca. 80) kleine vissen en vier (*Holochilus*) ratten. Toch weerhield hen dit niet om de volgende dag nogmaals uit te gaan, maar ook ditmaal werd het geen groot succes. Staffeleu keerde terug met een paar ratten en een slang, Boeseman met een portie vis (ca. 40 exemplaren), grotendeels bestaande uit guppies. Intussen trof ik maatregelen voor het vervoer van onze bagage naar Nw-Nickerie en liet de versleten zittingen van de veldstoelen met rijstzakken nieuw bekleden.

Op vrijdagmorgen 12 maart werden we door de heer Leysenaar gewaarschuwd dat er een grote gele „liba kwi kwi” (gladvis) in de rivier was gevangen. Het bleek een interessante soort te zijn en het exemplaar werd welwillend aan Boeseman voor de collectie afgestaan. Vanwege het regenweer moesten voor die dag verdere verzamelactiviteiten in de polders afgezegd worden. 's Middags brachten wij een geanimeerd bezoek bij de Directeur van de S.M.L. en mevrouw De Boer.

Sportvisser Verluyn was zaterdagmorgen op de steiger aan het vissen en had eerst een paar aasvisjes gehengeld. Dit waren lange geelbruine visjes met een zwarte staartvlek. Volgens Verluyn waren deze niet goed voor aasvis, maar ze waren wel goed voor onze collectie, want Boeseman kende deze soort niet. Volgens de hengelaar kwamen ze sedert de laatste maanden hier voor, maar hij had ze de voorgaande vier jaren nooit eerder gevangen.

Door Boeseman werd later een vistocht gemaakt in een zwampkreek ten westen van de polders en deze leverde ook nog verschillende vissen (ca. 250 exemplaren) op. Staffeleu kwam echter met lege handen thuis van een jachtpartij in het zwampbos ten westen van Wageningen, waar wel sporen van kapoea, hert en een jaguar waren gezien. Van mijn kant werden de hydrobiologische metingen in de rivier uitgevoerd en een planktonmonster verzameld.

De zondagmorgen op 14 maart waren wij grotendeels bezet met het gereedmaken van de korjalen voor het vervoer naar Nickerie. Met het springtij

zaten de korjalen bij de hoge waterstand herhaaldelijk met de hoge koppen onder de steiger vast en werden ook beschadigd. Het kostte ons nogal wat moeite, om alles weer in orde te krijgen. De overige tijd kon benut worden met het vangen van krabben langs de rivieroever en het verzamelen van slakken in een sloot. 's Middags kwam Reeder terug van Paramaribo en in de late middag verscheen de barkas „Super” van Tjitrohardjo uit Nickerie om ons met de lading op te nemen. We vertrokken om 6 uur van Wageningen, inclusief Tajan en Henry Sabajo, die op de Maratakka-tocht ook van de partij waren, met de vier boten op sleeptouw en kwamen om half tien in Nw-Nickerie aan. Daar namen we onze intrek in pension „Sjiem Fat”, maar lieten de bagage en de boten op en bij de steiger van Tjitrohardjo achter.

De twee volgende dagen werden besteed aan de organisatie van een onderzoek in de Beneden Nannikreek, aan het klaarmaken en versturen van het op alcohol geconserveerde materiaal, het aannemen van nieuwe werkrachten voor de tocht op de Corantijn en het inslaan van voeding en brandstof. Bij de voorbereidingen van een tocht op de Beneden Nannikreek namen wij contact op met de heer Biharisingh, Districtscommissaris van Nickerie en met de heren Liem Kon Tja en Pruis van het Ministerie Openbare Werken, die ons hulp verleenden met het vervoer. Op dinsdag 16 maart en donderdag 18 maart maakten wij een verkenning op de Nannikreek en huurden voor de tweede dag twee Hindostaanse jagers-vissers. Wij verzamelden in het Van Wouw-kanaal, op de dammen rondom de sluis in de Nannikreek en in twee stuwmeertjes voor de dam. Een verdere tocht op de Nannikreek werd ons ontraden vanwege de hoge waterstand die kamperen op de nu ondergelopen oevers onmogelijk maakte.

Het verzamelwerk in de stuwmeertjes leverde ons een aanzienlijke buit op aan vissen (ca. 1000 exemplaren), vooral kleine soorten. Ook kon een kaaiman, een sapakara-hagedis en verschillende waterinsecten gevangen worden. Van de zeekoeien die hier voorkomen, werd echter niets waargenomen. Op de dammen kon Reeder een aantal hagedissen en een slang buitmaken, terwijl hier ook insecten gevangen werden. Staffeleu ging met een helper de dam langs de Nanni in de richting van de Corantijn op, om te jagen speciaal op Kapoea (*Capybara*), maar zag alleen een grote miereneter die ontsnapte. Op de terugweg in het Van Wouw-kanaal greep de Hindostaanse jager Loell met de hand een ruim twee en een halve meter lange Anaconda, die bezig was een witte reiger te verslinden. Wij zagen ook verscheidene kaaimannen in dit kanaal liggen. Onder een brug over dit kanaal hing een opvallend groot aantal nesten van de wesp *Polystes canadensis*, genaamd marabonsoe. In de koffiemama bomen langs het kanaal, zaten veel kraukrau vogels (zwarte steltloper) en verscheidene roofvogels.

Wij kregen de indruk dat de Nannikreek met de omgevende zwampen een typische, maar eenzijdige en vrij arme fauna bezit, die door de uitgestrektheid van het terrein en door haar ontoegankelijkheid goed beschermd is, zolang geen ingrijpende veranderingen hierin plaats vinden.

7. DE TOCHT OP DE CORANTIJN, IN DE KABOERIKREEK EN IN DE
KABALEBO RIVIER (22 maart-16 april)

Maandag 22 maart om 7 uur vertrokken wij met zeven arbeiders met de barkas „Super” van Nw-Nickerie de Corantijn op naar Wakay. Om Bluffpunt te ronden tussen de Nickerie rivier en de Corantijn, moesten we ver in zee varen vanwege het lage water. Toen de barkas de Corantijn invoer, kwamen de korjalen die gesleept werden, dwars op de golven te liggen en dreigden vol te lopen. Door handig manoeuvreren van Tjitrohardjo, die zelf aan het stuur zat, kwamen wij spoedig in kalmer water van de Corantijn. Te elf uur bereikten wij het kamp Mac Clemen van L.B.B., waar opzichter Kondorf en zijn drie helpers ons vriendelijk ontvingen. We kregen cocos-waternoten aangeboden en verzamelden enkele hagedissen en een vleermuis rondom de gebouwtjes. Van de opzichter vernamen wij dat in de buurt op een eiland verscheidene malen hoatzin-vogels gezien waren.

Op onze verdere tocht over de Corantijn, trok aan de Guyana kant de hoge oever, waarop het Indianendorp Orealla is gelegen, de aandacht. Om 4 uur in de middag bereikten wij de Post Wakay, een kleine nederzetting van L.B.B. voor de houtcontrole op de Corantijn. Hier werden wij gastvrij ontvangen door opzichter Juria en zijn medewerkers, die ons een open recreatiekamp en een huisje ter beschikking stelden. Tjitrohardjo keerde direct met de barkas naar Nickerie terug, met de belofte om ons hier op 16 april weer te komen ophalen.

De volgende morgen werden eerst de malaise vangkooien uitgezet. Daarna gingen Boeseman en Geijskes met de arbeiders Crawford, Nelson en Elcock naar de Kaboerikreek om te vissen. De Kaboeri bleek een prachtige kreek te zijn met helder donkerbruin water dat flink stroomde door een kronkelige loop. We voeren een kwartier de kreek op en vonden een goede zijkreek op de rechter oever, de Morallikreek. Het water van deze zijkreek was troebeler en stroomde minder snel dan in de hoofdkreek, de oevers bestonden uit modderige kleikanten. Nadat op een gunstige plek met een net de kreek was afgezet en enkele honderden meters verder het visvergif was uitgegoten, verschenen spoedig veel luchthappende vissen aan de oppervlakte. Ze bestonden uit gladvissen, logo logo's, srieba's, vrij veel pantser-vissen, enkele patakka's, maar er waren geen krobias (Cichliden) bij. In totaal haalden wij hier een enorme buit binnen van bijna 1000 vissen. Een

restant kon zelfs niet verzameld worden daar alle containers gevuld waren. Intussen was het water door het kerende getij meer dan een halve meter gezakt, waardoor wij de grootste moeite hadden om met de boot over de gevallen boomstammen uit deze kreek te komen. Toen wij in de middag in Wakay terugkwamen, was Staffeleu terug van een jachtpartij, die een paar apen (*kesi kesi*) en enkele vogels had opgeleverd. We hadden ook nog gelegenheid om van een Indiaanse visser een aantal vissen uit de Corantijn te verkrijgen.

Woensdag 24 maart brachten wij eerst een bezoek aan het Indianendorp Washabo, dat een half uur varen stroomopwaarts van Wakay aan de Corantijn ligt. Het doel van ons bezoek was om een gids te vinden voor onze tocht in de Kaboerikreek. Het lag in ons voornemen om uit de noordelijke tak van deze kreek te trachten de bovenloop van de Nannikreek te bereiken. We vonden in Washabo een vlotte oudere man genaamd James Lindgard en een man van middelbare leeftijd Walter Mac Intosh, die bereid waren om in hun eigen boot met ons mee te gaan. Toen wij daarna het dorp bezichtigden, moesten wij ook het door de missie opengekapte vliegveld in ogenschouw nemen. Daarop renden twee sagoewintjes, waarvan er één door een jachthond van de Indianen werd gevangen. Het diertje had een opvallend grijs gevlekte rug.

In de middag kwamen de jagers te Wakay met een *kesi kesi* aap, een *koni koni* (*konijn*) en een zwarte glansibis binnen. Later werd op het kampterrein bij de steiger nog een rat gevangen. Zelf verzamelde ik langs de rivieroever libellen en andere insecten en verzorgde voor de avond de hydrobiologische waarnemingen in de rivier. Terwijl de vangsten 's avonds geprepareerd werden, arriveerde opzichter Grantzaan met een barkas van L.B.B. van Nickerie op een inspectiereis naar de Kabalebo. 's Nachts keerden arbeiders van Wakay terug van een vis- en jachtpartij, die met enkele Guyanezen langs de Corantijn was georganiseerd. De buit bestond uit twee tapirs en een aantal vissen, behorende tot koebi, sardien en trapoen. Staffeleu moest zich alleen met de kop van een mannetjes tapir tevreden stellen, want de rest was al in stukken gehakt voor de consumptie.

Donderdag 25 maart begonnen wij de tocht naar de Kaboerikreek. Volgens afspraak lagen de twee Indiaanse gidsen bij de monding van de kreek in hun boot op ons te wachten. De Kaboerikreek invarende passeerden wij eerst enkele houthakkerskampen, waar krappahout werd gekapt, dat in vlotten voor vervoer gereed lag. Ook verder de kreek in kwamen we nog langs werkkampen van Indianen, die daar in de omgeving aan het houtkappen waren. Staffeleu schoot bij één van deze kampen een pluizige bruine vogel met lange zwart-wit gevlekte staart, een soort pikan (*koekoek*). In

de namiddag maakten wij kamp dicht bij de monding van de Winannakreek, waar 's avonds veel muskieten waren, maar ook veel andere waterinsecten (Trichoptera, Ephemeroptera). Zij vormden een welkome aanvulling op onze insectencollectie.

Toen wij de volgende morgen de kreek verder opvoeren, werd het spoedig een smalle vaargeul door open zwampstukken met drijvende grasranden begroeid. In meer beboste gedeelten was de kreek bijna geheel met moko moko volgegroeid. Het was moeilijk voor te stellen dat we nog een dag verder zouden kunnen varen. Een goed uur later passeerden wij een zijkreek aan de rechterkant, de Bara Bara volgens de Indianen. De verdere middag werd het een gevecht met de lange korjalen om door de bochtige smalle kreek te komen en herhaaldelijk hadden we oponthoud met het kappen van over de kreek gevallen bomen. Eenmaal zelfs anderhalf uur bij twee stammen, die toevallig over elkaar lagen. We voeren afwisselend door zwampbos en door min of meer open biezten zwampen met mauritiëpalmen begroeid. De Indianen schoten onderweg een watradagoe (otter) maar dat was ook het enige grotere dier dat we tegen kwamen. Wel vlogen er veel libellen en de vegetatie aan waterplanten was bijzonder mooi met gele, witte en blauw bloeiende (*Utricularia*) soorten.

Laat in de middag hadden we het geluk bij een hoger stuk bos te komen langs de kreek, waar we kamp konden maken. De andere boten waren nog ver achter en eindelijk kwam Reeder met de kano aan met het bericht dat een van de korjalen beschadigd en achtergebleven was en dat de andere boot motorpech had gekregen. Terwijl wij boskampen bouwden, ging hij met een lege boot terug om de gestrande passagiers op te halen. Voor donker kwamen de kampen klaar en waren alle deelnemers binnen.

Gezien de terreinmoeilijkheden was het duidelijk dat deze plek onze standplaats werd, van waaruit wij de verdere omgeving zouden afstropen. De volgende morgen werd eerst het kamp beter geordend, bomen werden gekapt om plaats te maken voor een werkkamp en om een betere wasplaats aan de kreek te hebben. De Indianen van Washabo en Elcock gingen in het achterliggende bos op jacht, terwijl twee man met de kano de achtergebleven boot gingen ophalen. Staffeleu prepareerde de waterhond verder af en ik zette de malaise kooien in het bos uit. Toen wij ons daarna beter in de omgeving konden oriënteren en aan de hand van detailkaarten van de luchtkaartering probeerden uit te maken, waar ons kamp lag, kwamen we tot de ontdekking dat wij niet op de plaats konden zijn, die wij ons gisteren als doel hadden gesteld. Wanneer ons vermoeden nu juist was, waren wij een zijkreek ingevaren, die uit het Zuiden kwam, terwijl wij zo ver mogelijk in noordelijke richting naar de bovenloop van de Nannikreek hadden willen

doordringen. Tot een uur varen nadat wij de Barabarakreek waren gepasseerd, was de kaart te volgen geweest, maar daarna waren wij het spoor bijster geraakt in de strijd om de kronkelige kreek door te komen.

Tegen de middag keerden de jagers terug. Alleen Elcock had iets geschoten, nl. een powies, die echter niet normaal zwart-wit getekend was, maar bruin gestreept. Het was een wijfje, te zien aan de wit gevlekte kuifveren op de kop. Niemand van ons had deze kleurvariëteit ooit gezien, maar Elcock beweerde deze „swampoe powisie” uit Guyana te kennen, waar hij jarenlang in het bos gewerkt had.

De Indianen waren twee uren ver het bos ingelopen over een oude „lijn” naar het oosten, maar hadden geen wild gezien. Er was alleen hoogbos, maar geen savanne of zwamp. Indien onze plaatsbepaling goed was, zouden we hemelsbreed niet ver verwijderd zijn van de oorsprong van de Maratakka. De lijn die de Indianen gevolgd waren was jaren geleden waarschijnlijk door balatableeders gekapt, omdat wij ook in de gevallen bomen over de kreek oude kasporen gezien hadden. De Indianen bekenden dat ze nog nooit de Kaboerikreek zo ver waren opgevaren, zodat zij ons ook niet wijzer konden maken. We besloten daarom morgen de kreek nog verder naar de oorsprong te gaan exploreren.

Tegen de avond deed ik een interessante waarneming. Boeseman waarschuwde mij, dat op één van de gekapte boomstammen een libel zat. Het was een wijfje van een lange Pseudostigmatine, die bezig was eieren af te zetten in een holte van de stam van parelhout, gevuld met water. Dat water was afkomstig van onze afwas, want het had die dag nog niet geregend. Het insect was niet schuw en ik probeerde eerst het te fotograferen, maar dat mislukte. Daarna probeerde ik het dier met een vlindernet te vangen, om de soort vast te stellen. Dat mislukte tweemaal en telkens kwam het wijfje laag over de grond vliegend naar dezelfde plek terug. Bij een derde poging kreeg ik het te pakken en kon vaststellen dat het *Microstigma maculata* was, een vrij gewone soort voor het Surinaamse binnenland. Het bijzondere van het geval was, dat men uiterst zelden kopulerende en eierleggende exemplaren van Pseudostigmatinen te zien krijgt en van deze soort was het nog nooit waargenomen. Bovendien was van de vele soorten van deze subfamilie, die alleen in tropisch Amerika voorkomen, slechts van één soort uit Costa Rica een larve bekend geworden, welke gekweekt was uit een waterbeker van een Bromelia. Het werd mij nu duidelijk dat althans deze soort niet aan de waterbekers van Bromelia's gebonden behoefde te zijn. Het zijn vermoedelijk bewoners van „Kleingewässer” in het tropisch oerwoud, die in dit geval zich in boomholtes gevuld met water zouden kunnen ontwikkelen. Het was een interessante waarneming, die een oud raadsel zou kunnen oplossen,

waarom ik in Suriname nooit larven van *Pseudostigmatinae* in *Bromelia*'s had kunnen vinden.

Zoals gepland gingen wij op zondag 28 maart de Kaboerikreek verder stroomopwaarts verkennen. Staffeleu bleef in het kamp om enkele vogels te prepareren. We voeren steeds door een dichte mauritiezwamp, die op ca. 100 m van de kreek nu eens links, dan weer rechts door hoger bos begrensd werd. De richting was zuid tot zuidoost.

Onderweg konden we veel larvenhuidjes van uitgekomen libellen verzamelen, die op bladeren en stengels zaten, maar we zagen niet veel libellen vliegen. Eenmaal zag een voorop zittende Indiaan een grote waterhond wegduiken. De kreekloop werd steeds meer door bosjes en gevallen bomen versperd. Na bijna twee uren van varen en kappen, bereikten wij het hoogbos op de linkeroever. Er stond een sawarienotenboom aan de rand van het bos, zonder vruchten of bloemen. Reeder, Boeseman en Geijskes gingen aan land om het terrein te bekijken. Het was hoogbos met een ijle ondergroei van boegroemakka palmen op een zwak oplopend terrein. Ook hier was een oude gekapte lijn, die wij een eindje volgden. Er was geen dier te zien.

Toen wij daarna onze reis op de kreek vervolgden, werd het vaarwater zo nauw en raakte de kreekloop zo verstopt met struiken en boomstammen, dat wij spoedig besloten terug te keren. Binnen het uur waren we terug in ons kamp.

De drie volgende dagen werden zoals gewoonlijk besteed aan de jacht, de visvangst en de insectenvangsten. De jagers stroopten het bos achter het kamp af en ook het nu ontdekte bos verder de kreek op. De buit bestond uit een pakiera wijfje met twee foeten en twee loslopende jonge biggen van een ontsnapt wijfje, een kwatta- en een bisa-aap en verder uit een aantal vogels als powies, kami kami, anamoe's (in twee soorten) boesikaka, koejakè en een duif. Boeseman werkte met visvergif in de kreek en kwam terug met een redelijke vangst (ca. 250 exemplaren) van vooral kleine vis in ongeveer 25 soorten. Een grote sidderaal ontsnapte. Deze vissen (behalve de sidderaal), deden denken aan die in de Nannikreek verzameld. De vangst aan reptielen en kikkers bleef matig; wel konden enkele waterschildpadjes in de kreek buitgemaakt worden en een enkele slang. De insectenvangsten waren goed, maar niet overvloedig. Er zaten wel soorten onder, die mij van Suriname niet bekend waren.

Op dinsdag 30 maart ondernam ik een verkenningsstocht over de kreek teneinde te achterhalen waar wij „verkeerd” waren gevaren. Met Crawford als motorist en Walter Mac Intosh als koelaman, voeren wij in de kleine kano de kreek af tot de Bara Bara zijkreek. Deze bereikten wij omstreeks 10 uur. Onderweg nam ik met het kompas de richting op en schatte de af-

standen. Het bleek nu dat wij volgens de kaart van de luchtkaartering inderdaad in de bovenloop van een zijkreek kamp hadden gemaakt. Deze kreek kwam uit het hoogland van het zuiden. Op de kaart zou de hoofdtak van de Kaboeri uit het noorden komen en bij de Bara barakreek naar het westen ombuigen. Van deze noordelijke loop hadden wij een gedeelte bevaren, maar waren op een wat verbreed open zwampgedeelte hiervan naar rechts afgeslagen en in deze tak van de bovenloop terechtgekomen. Het bleek nu dat op dit punt geen doorgang naar het noorden bestond. We kaptten toen ter controle drie korte lijnen door de dichte bultige biezen-mauritiezwamp respectievelijk naar noord, west en oost, om te zien of daarachter zich open water zou bevinden of een kreekloop aanwezig was. Wij konden in dit terrein geen enkele aanduiding van een doorloop ontdekken, ook niet van een verlande kreekloop. Het speet ons geducht geen luchtfoto's van dit punt bij de hand te hebben, maar we waren ook niet verdacht geweest op een dergelijke terreinsverrassing en evenmin op een foutieve voorstelling van zaken op de kaart. De kans om via de Kaboerikreek de bovenloop van de Nannikreek te bereiken, was daarmee tegelijkertijd verkeken. De Kaboeri ontspringt dus niet in het noorden uit de zwamp rondom het Nannimeer, zoals op de kaart stond gesuggereerd, maar uit het hoogland in het zuid-oosten, waar ook de Maratakka rivier haar oorsprong heeft.

Donderdag 1 april vertrokken we van het kamp in de bovenloop van de Kaboerikreek en verhuisden naar het eerste kamp bij de Winannakreek. Op het middaguur kwam hier ook de laatste boot binnen. Terwijl de arbeiders 's middags een keuken met werkruimte aanbouwden, gingen Boeseman en ik in de Winannakreek vis ponsen. Dit leverde een 360-tal vissen op in veel soorten. Tegelijkertijd werden enige waterinsecten verzameld. In het kamp konden 's avonds op het licht nog een aantal insecten buitgemaakt worden.

De volgende dag ging Staffeleu met de Indianen het bos in om te jagen. Boeseman, Reeder en ik zelf voeren de Kaboeri af tot de zg. Fajastikreek, om daar te gaan vissen. De monding van deze kreek was zo vol gegroeid met moko moko, dat er geen doorkomen mogelijk was. Derhalve zochten en vonden wij verder stroomafwaarts een andere, kleinere zwampkreek, die groot en klein ruim 700 vissen opleverde. Reeder verzamelde kikkers, schoot hagedissen en vleermuizen langs de oevers, terwijl ik insecten verzamelde.

Toen wij in het kamp terugkwamen, was Staffeleu bezig zijn jachtbuit van twee apen (*Cebus apella*) en een toekan (goejakè) te prepareren. Een troep pakiera's was bijtijds weggevlucht. In de late namiddag kwamen de Indianen uit het bos terug en brachten rijpe vruchten van de paranotenboom mee, die ze in de buurt van de Bara bara kreek hadden gevonden.

Zaterdag 3 april keerden wij van de Kaboerikreek terug naar Wakay aan de Corantijn. Op deze terugtocht zagen wij een troep van vijf waterhonden (otters) die tot vlak bij de boot hun nieuwsgierige koppen uit het water opstaken. Het viel verder op dat in de benedenloop van de Kaboeri de grote kawfoetoeboi's (*Crotophaga ani*) met blauwe metaalglans aanwezig waren, terwijl wij deze vogels in de bovenloop in het geheel niet hadden gezien. Ze dringen stellig van de oevers van de Corantijn tot aan de Fajastikkreek in de Kaboeri binnen. Ook viel het op dat de benedenloop van de Kaboeri naar de monding toe sterk kronkelde en de modderige oevers onder invloed stonden van de getijbeweging van de Corantijn. We bereikten Wakay omstreeks 11 uur. Het water in de Corantijn was flink gezakt.

Resumerende hetgeen ons bij het onderzoek in de Kaboerikreek was opgevallen, kan worden opgemerkt dat de fauna veel overeenkomst vertoonde met die in de Maratakka waargenomen. De savannefauna te land ontbrak hier, maar de dierenwereld van het water, kwam grotendeels overeen met hetgeen van de savannekreken bij Zanderij bekend is, maar maakte de indruk hier rijker aan soorten te zijn. In de bovenloop kon een waarschijnlijke samenhang met de Nannikreek vermoed worden, speciaal wat de vissen betreft. De vondsten in de middenloop bij de Winannakreek en Fajastik gedaan, leverden zowel onder de vissen als onder de waterinsecten enkele soorten op, die nog niet eerder waren geconstateerd. In de benedenloop stond de fauna van het water zonder twijfel mede onder invloed van de Corantijn.

Gedurende ons verblijf te Wakay op 3 en 4 april hadden wij gelegenheid waarnemingen over hoatzins (*Opisthocomus hoazin*) te doen. Deze fazantachtige vogels zijn zeldzaam in Suriname maar in Guyana, met name in de Canjakreek bij Berbice, schijnen ze regelmatig voor te komen. Haar aanwezigheid langs de Corantijn steunde meer op geruchten dan op exacte waarnemingen. Reeds werd er op gewezen, dat ze bij Mac Clemen verscheidene malen waren gezien, meer aan de Guyanese oever dan aan de Surinaamse kant van de Corantijn. Op het Papegaaieneiland bij Nickerie werden ze jaren geleden ook waargenomen. Haar voorkomen in de Kabalebo steunde op een nog vroegere observatie van Stahel en Reyne in 1920.

Volgens de Indianen van Washabo die wij naar deze vogelsoort vroegen, komen hoatzins die zij „hana” noemen regelmatig bij Washabo voor. Lindgard en Mac Intosh boden aan enkele vogels voor ons te schieten. Voor het zover was hadden wij het geluk zelf een paartje hoatzins te ontdekken in de moko moko vegetatie langs de Corantijn aan de Surinaamse oever beneden Wakay, ongeveer tegenover White Hill aan de Guyanese oever. Het was in de namiddag omstreeks vier uur dat wij langs de oever varende plotseling twee geelbruine vogels zo groot als een wakago, maar met lange uitstekende

kuifveren op de kop, op de moko moko planten zagen zitten. Wij herkenden ze direct, ofschoon niemand van ons voordien een levende hoatzin had gezien. De vogels waren niet schuw, maar toen wij de boot keerden om ze te fotograferen, verdwenen ze tussen de dichte vegetatie onder het uitstoten van bescheiden schorre alarmgeluiden.

Op zondag 4 april gingen wij volgens afspraak met de Indianen van Washabo naar de monding van de Kaboerikreek waar Lindgard en Mac Intosh voor ons twee hoatzins zouden schieten. Toen wij arriveerden hoorden wij twee schoten knallen en even later kwam Walter Mac Intosh door de dichte moko moko oevervegetatie geploeterd naar de boot van Lindgard, die daar gemeerd lag. Hij had inderdaad de twee beloofde vogels bij zich. Wij keerden terug naar Wakay, brachten daar de geschoten hoatzins in het kamp in veiligheid en voeren nogmaals naar de plek tegenover White Hill, waar wij gisteren de eerste hoatzins hadden gezien. Inderdaad troffen wij vermoedelijk hetzelfde paar daar weer aan, maar bij onze nadering kropen ze steeds verder tussen de moko moko planten weg. Wij konden ze nu ook niet fotograferen, maar wel namen we het geluid op de bandrecorder op.

Enkele weken later op de morgen van 16 april brachten Lindgard en Mac Intosh nogmaals twee geschoten hoatzins en twee eieren. Ze hadden deze op dezelfde plek bij de monding van de Kaboerikreek geschoten, blijkbaar een paar dat tegelijkertijd een nest met eieren had. De eieren waren wit met verspreide rode stippels. Volgens zeggen van de Indianen hing dit nest halverwege de moko moko planten en bestond uit takken.

Bij het villen van de vogels onderzochten wij ook de krop en de maag op voedselresten. De krop zat vol met een lichtgroene brei van stukjes jong blad van moko moko (*Montrichardia aborescens*).

Deze waarnemingen hebben ons ervan overtuigd dat hoatzins langs de oevers van de Beneden Corantijn veel meer voorkomen dan was gedacht. Ze houden zich speciaal in de dichte oevervegetatie op, waar ze zich voeden met de jonge bladeren van de moko moko plant. Ze broeden daar ook en leggen eieren in april. Vermoedelijk bestaat het legsel uit twee eieren. De vraag waarom deze vogel in Suriname tot de Corantijn beperkt schijnt, blijft nog een raadsel. Volgens de bewoners ter plaatse worden deze vogels niet gegeten, zodat hun bestaan niet wordt bedreigd.

Maandag 5 april ondernamen we vanuit Wakay met drie boten de tocht naar de Avanavero-vallen ¹⁾ in de Kabalebo rivier. Te Washabo legden we

1) De Avanavero-vallen worden door de Indianen van de Corantijn „Wana-wiro” genoemd, dat een Warau-naam schijnt te zijn en de betekenis zou hebben van een „bamboe-val”. Hetzelfde komt voor in de naam Wonotobo dat moet zijn „Wana-tobo”. Wat tobo betekent kon Lindgard, die ik er naar vroeg, niet vertellen.

aan om de twee Indianen op te halen, maar deze waren nog niet klaar voor de reis vanwege een nachtelijke jachtpartij op haas (paca). Men had twee paca's geschoten, maar het exemplaar dat wij aangeboden kregen voor de collectie, had een grote schotwond in de linker schouder. Toch werd het exemplaar door Staffeleu geaccepteerd en door hem in de boot tijdens de vaart naar de Kabalebo gevild. Na een kort bezoek aan Matapi waar een tapirschedel bemachtigd werd, kwamen wij omstreeks één uur in de middag bij de monding van de Kabalebo aan. Daar was een steiger en een oude kampplaats, waar twee jaren geleden een ploeg van meer dan 100 arbeiders hun verblijf hadden voor het kappen van lijnen langs de Kabalebo rivier. Tegenover deze plek was nog een bewoond kamp met enkele arbeiders van B.W.K.W. (Bureau Waterkracht Werken) voor de controle van meet-instrumenten in deze rivier.

Gedurende onze verdere vaart op de Kabalebo, werden wij overvallen door regenbuien. Het kampement dat wij omstreeks half vijf bereikten, lag op de hoge rechteroever met twee rijen huizen en enkele open kampen. Er was geen mens aanwezig en wij installeerden ons in een open kamp, terwijl de arbeiders in verschillende andere kampen een onderdak vonden. Dit kampement, in 1967 gebouwd volgens de inscripties in de betonnen vloeren, lag bij een kleine soela nog een eind beneden de Avanavero-vallen zelf. Het hoge bos rees vlak achter het kamp op en was doorsneden met gekapte lijnen, zodat het voor ons een ideale verzamelplaats vormde. De heuvel waarachter de Avanavero-vallen lagen, was van hier te zien.

Gedurende ons verblijf aan de Kabalebo van maandag 5 april tot dinsdag 13 april, konden wij veel dieren verzamelen. Het was een rijk gebied dat ruimschoots aan onze verwachtingen beantwoordde. Boeseman viste in een kreek dicht bij het kamp en kreeg hier twee oranje gevlekte stekelroggen te pakken. Eenzelfde sparie kon in een boskreek een half uur varen stroomafwaarts verzameld worden. Deze soort was mij in 1959 bij de Wonotobovallen en in de Lucie rivier al opgevallen, maar kon toen wegens gebrek aan utensilien niet verzameld worden. Verder werden in deze krekten 1600 vissen verzameld. In een zijarm van de Avanavero-vallen werden naast een aantal (ruim 200) kleinere vissoorten ook veel garnalen gevangen. Door de Indianen werd tenslotte 's avonds een exemplaar van de switiwatra jerebaka (*Phractcephalus bicolor*), een grote gladvis met rode vinnen en een witgele buik, in de rivier gehengeld (11 april). Met de gevlekte stekelrog was daarmee aan een lang gekoesterde wens voldaan. Ook deze soort was nieuw voor de Surinaamse fauna, ofschoon ze al tijdens de expeditie naar Coeroeni in 1959 bij de Wonotobo was gesignaleerd. Deze rijke buit aan vissen deed het totale

aantal op onze expeditie bijeengebrachte exemplaren tot boven de 11000 exemplaren stijgen.

De zoogdieren-collectie kon eindelijk met een aantal geschoten pingo's worden gecompleteerd. De jagers kwamen in totaal met 10 stuks binnen, waarvan er drie gevild werden, terwijl het gehele skelet van één exemplaar geprepareerd werd, en acht schedels na ontvleesd te zijn op de barbakot gedroogd werden. Van de apensoorten werden twee exemplaren van de gewone kesi kesi en van de bisa geprepareerd en een van het sagoewintje dat ook hier een grijze rug had. Vleermuizen waren in verschillende soorten aanwezig en werden zowel overdag langs de rivier, als 's nachts in het bos en langs het kampement geschoten of met het vlindernet gevangen. Tevergeefs keken we uit naar kapoea of Capybara, waarvan we wel de uitwerpselen en sporen langs de rivieroever vonden. Door het vele prepareerwerk kwam Staffeleu tijd te kort om veel aandacht aan de vogelfauna te schenken, die hier eveneens rijk vertegenwoordigd was. Een plevier van de zandbank in de rivier, enkele zangvogeltjes bij het kamp, een marail en een papegaai uit het bos, konden worden gebalgd.

Het terrein was bijzonder rijk aan kikkers, die zich niet alleen door hun geluiden in het bos kenbaar maakten, maar in vele soorten in een serie grondmonsterkuilen aangetroffen werden. Hieronder bevond zich een „hoornkikker” met enorm grote bek. Deze kuilen waren vermoedelijk vorig jaar langs een lijn in het bos aangelegd en zij bewezen ons thans als vangkuilen goede diensten. Reeder liep bijna dagelijks deze serie kuilen af om de nachtvangsten op te halen. Behalve kikkers werden hierin ook hagedissen, een slang en zelfs een muis gevonden. Daarnaast droegen de vangsten elders in het bos en langs de rivieroever gedaan, het hunne bij ter completering van de collectie. Zo kon bij de visvangst in een zijtak van de Avanavero-vallen een kaaiman worden buitgemaakt, die zich onder water onder een boomstronk verscholen hield.

De insectenvangsten waren zeer gevarieerd en vaak van een bijzondere kwaliteit. De drie malaise kooien leverden dagelijks ruim tweehonderd insecten op, een aantal dat door het regenachtige weer stellig getemperd was. De handvangsten op de bostochten gedaan, weerspiegelden duidelijk de rijkdom van het terrein. Speciaal een brongebied leverde interessante soorten op aan libellen, waterkevers en waterwantsen, maar ook aan zoetwaterslakken. Van de laatste werden eveneens een aantal tussen de stenen in de Avanavero-vallen verzameld, doch hier bleef door de hoge waterstand stellig veel voor ons onbereikbaar. Aan landslakjes was het gebied ook rijk, vermoedelijk wegens het voorkomen van verweerde dolerietgangen.

Van spinnen en duizendpoten werd datgene verzameld, wat onder de ge-

geven omstandigheden kon worden buitgemaakt. 's Avonds lagen miljoen-poten van een kleine soort op de betonvloer van ons kamp voor het oprapen. Grotere en kleinere spinnen werden tussen de struiken in het bos tegelijk met insecten gevangen. Hooiwagens konden in een paar soorten met rode en geelgevlekte poten tussen de sporen van grote bosbomen en toevallig op andere plaatsen verzameld worden. Een grote pissebed soort werd tussen vermolmd hout in het bos gevonden.

Bij het plukken van bladeren van Podostemaceae in de vallen, kwamen veel larven en poppen van *Simulium*-mugjes voor den dag, waarvan wij de imagines als hinderlijke steekmuskieten (tranga baka's) op de armen en benen leerden kennen. De steek hiervan liet lange tijd, soms twee dagen, een ronde rode vlek op de huid achter.

In de Avanavero-vallen waren twee soorten Podostemaceae zichtbaar, een soort met lange flotterende stengels, waaraan smalle bladeren zaten en een soort met rabarberachtige ronde bladeren, die geheel op de gewone *Mourera fluvialis* geleek, doch waarbij aan de onderzijde van het blad de stekeltjes ontbraken.

Volledigheidshalve zij nog vermeld, dat in de rivier hydrobiologische metingen werden verricht en planktonmonsters genomen werden. Tenslotte bleef de enige hier bekende oud Indiaanse rotstekening die zich op een gespleten rotsblok aan de voet van de hoofdval bevindt, niet onopgemerkt. Ze werd opgemeten en uitvoerig gefotografeerd.

In het kort samengevat kwam onze ervaring in de Kabalebo opgedaan hierop neer, dat de aangetroffen fauna rijk aan soorten was, welke echter een geheel ander beeld te zien gaven, dan door ons in de zwampterreinen van de Maratakka, de Nannikreek en de Kaboerikreek was gevonden. De fauna van de Kabalebo, voor zover deze door ons was onderzocht, vertoonde meer overeenkomst met die in de Nickerie rivier aangetroffen, speciaal bij de Blanche Marie-vallen. De verschillen in soorten, vooral onder de vissen, maar ook onder de kikkers en de insecten geconstateerd, maken een directe vergelijking niet mogelijk. We hebben hier vermoedelijk te maken met een combinatie van montane soorten uit het Bakhuisgebergte en van elementen uit het stroomgebied van de Corantijn, die aangevuld met algemeen voorkomende ubiquisten, de rijkdom van dit gebied zouden kunnen verklaren.

8. DE TERUGTOCHT (13-eind april)

Bij ons vertrek van de Kabalebo op 13 april, was het bij uitzondering mooi weer. Staffeleu maakte voor het vertrek enkele groepsfoto's van alle deelnemers. Het werd een mooi afscheid van dit kamp, dat een goed sluitstuk van de expeditie was. We vertrokken om 8 uur en na een paar uren

varen over de stille Kabalebo, zagen wij een korjaal naderen, waarop de voorste man met de armen zwaaide, ten teken dat we moesten stoppen. Crawford, de motorist in mijn boot, liet de korjaal teveel naar de tegenligger toegaan en plotseling was een botsing onvermijdelijk. De kop van onze boot kraakte af en de tegenligger kreeg een duw het oeverbos in. Het gevolg was een heftige woordenwisseling die eindigde met de mededeling dat ze een aap hadden geschoten voor Staffeleu. We verwezen hun naar de eerstvolgende boot en vervolgden onze reis.

Reeds om half elf bereikten we de Corantijn en waren spoedig bij de verlaten post van Bosbeheer te Matapi. Hier stonden drie nette huisjes en een goed open kamp geheel tot onze beschikking. Vóór het kamp lag de wijde Corantijn, achter het kamp rees het hoge oerbos omhoog. Het was een ideale plek om de laatste ruimte in de verzameltanks en flessen met materiaal bij te vullen. Direct werden de malaise vangkooien uitgezet, Elcock verdween met het geweer het bos in en kwam een uur later met een pakiera terug. De Indianen gingen vissen op de rivier met lijn en hengel. Reeder voer stroomafwaarts om te trachten bij de houtconcessionaris MacDonald suiker, koffie en thee te kopen. Ik deed 's middags de hydrobiologische metingen in de rivier en verzamelde insecten langs de rivieroever. 's Avonds werden ook insecten op licht gevangen.

De volgende dag (14 april) werd eveneens aan het verzamelwerk besteed. Bij het krieken van de dag namen we het geluid van de zwarte ibissen op, die kirrend over de rivier vlogen. De insecten in de malaise kooien gevangen, werden uitgezocht en daarna verdween het grootste deel van ons gezelschap in het bos, of voer met een boot langs de rivieroever. Crawford schoot een wanakoe-aap, de enige ons nog ontbrekende apensoort. De Indianen kwamen met een maboela en een zwarte anamoe terug uit het bos. Reeder bracht twee fraaie regenboog boa's binnen. Ik verzamelde een aantal insecten in het bos, waaronder veel sprinkhanen. Uit een bronnetje kwamen krabben, waterkevers en waterwantsen voor den dag. De middag werd grotendeels aan het verzorgen van het verzamelde materiaal besteed. Een prachtige zons-
ondergang over de rivier, besloot de dag. 's Avonds gingen de Indianen nogmaals vissen op de rivier om te trachten de roodvinnige gladvis te verschalken, maar dat lukte hen niet. Ze kwamen met sardien en pakoe thuis. Intussen had Staffeleu alle zoogdieren en vogels geprepareerd en was nog tot laat in de avond bezig om de schedels en skeletten van de bosvarkens in te pakken, die op de barbakot gedroogd waren.

Voordat het licht was riep op 15 april een bosuil Staffeleu en mij uit onze hangmat om op de geluidsjacht te gaan. Toen dat met succes was verlopen, waren de arbeiders bezig hun potje te koken. Daarna werden de boten ge-

laden en om half acht konden we vertrekken. Het was prachtig op de rivier en heerlijk van temperatuur. Na een vlotte reis legden wij om half elf bij Washabo aan. Daar werden we getraceerd op kashiri. In een open werkkamp waren een aantal Indiaanse vrouwen druk bezig om de vezels uit siengrassie bladeren te trekken, welke voor het maken van hangmatten worden gebruikt. Het was een bijzonder aardig tafereel dat Boeseman noodde tot filmen en Staffeleu tot fotograferen. Intussen regelde ik de uitbetalingen aan Lindgard en Mac Intosh, die ons zo trouw hadden geholpen.

Na ons vertrek uit Washabo, bereikten we Wakay tijdens een middagbui. 's Avonds voelde Boeseman zich ziek en kroop vroeg in zijn hangmat.

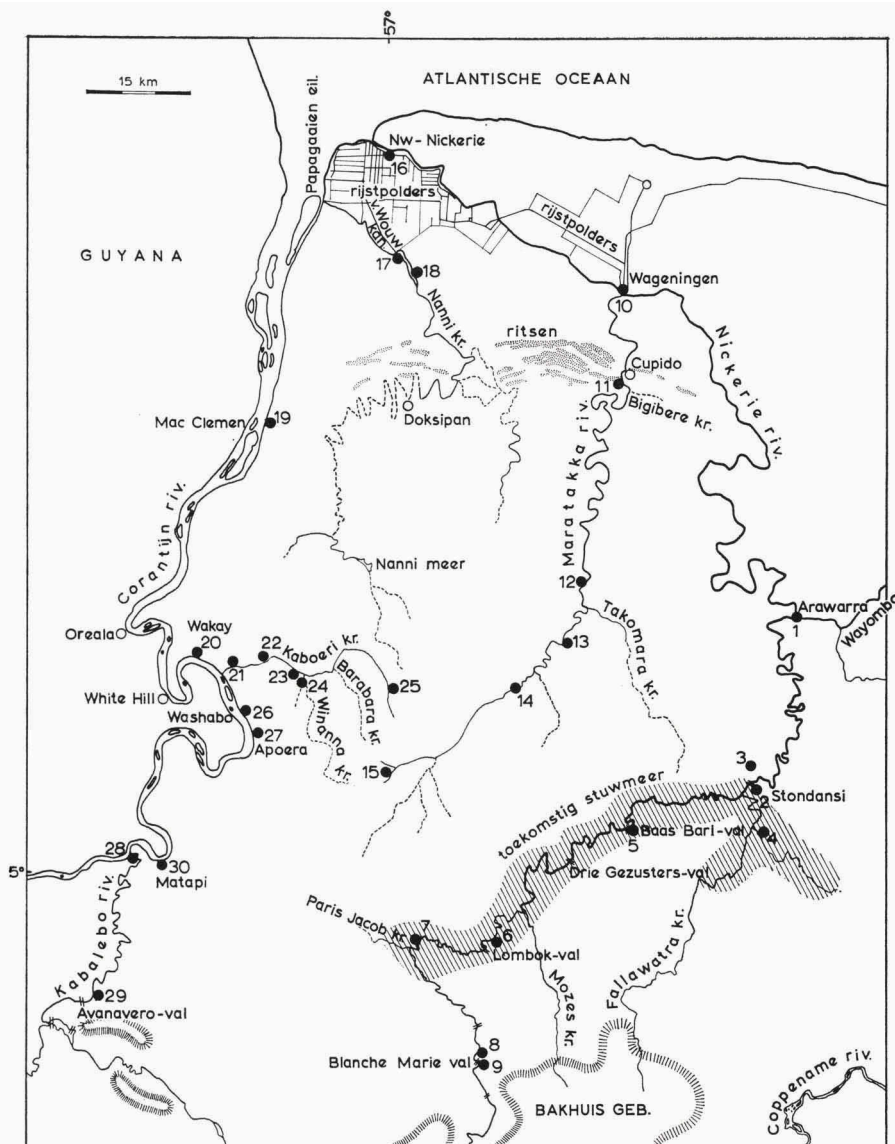
In de volgende ochtend (16 april) werden we weer vroeg gewekt door het geschreeuw van een vogel. Het was een hoog schril geluid, gevolgd door 7 of 8 schorre lage tonen. We hadden het nooit eerder gehoord. Staffeleu en ik namen het geluid op de bandrecorder op, maar konden in het schemerdonker de vogel niet goed onderscheiden. Volgens de Indianen van Washabo, die later op de morgen ons twee hoatzins met 2 eieren brachten, moest het een „karauw” geweest zijn (*Aramus guarauna*).

Boeseman was nog ziek, had 39° koorts en voelde zich dienovereenkomstig. Het was daarom een vreugde toen omstreeks 10 uur de barkas van Tjitrohardjo aankwam om ons te halen. Een uur later was alles aan boord, de korjalen bleven volgens afspraak met opzichter Grantzaan in Wakay achter en we vertrokken zo spoedig mogelijk naar Nickerie. Nauwelijks aan boord begon het zwaar te regenen, maar het deerde ons nu niet. We zagen White Hill en later Orealla voorbij schuiven, kwamen 's middags met valwater in snel tempo Mac Clemen voorbij en bereikten om 5 uur Papegaaieneiland, het laatste en grootste eiland in de monding van de Corantijn. Bij het vallen van de duisternis meerden wij te Nw-Nickerie. Nog dezelfde avond werd Boeseman door Dr. Treurniet onderzocht, die ook aan een malaria aanval dacht. De volgende dag (17 april) was Boeseman gelukkig veel beter. Dr. Treurniet berichtte dat er geen malariaparasieten in het bloedpreparaat waren gevonden, zodat het waarschijnlijk een griepaanval was geweest.

Staffeleu en Reeder verzorgden de bagage voor vervoer naar Paramaribo per zeeboot. De gedroogde insecten en de vogelbalgen werden per luchtpost direct naar Nederland doorgezonden. Intussen had ik de financiële zaken met de arbeiders afgehandeld en vliegtuigpassage naar Paramaribo voor maandagochtend besproken. Het kwam gelukkig allemaal op tijd klaar.

De daarop volgende zondag werd besteed aan het afdoen van correspondentie en het bijhouden van de dag- en kasboeken. Ook brachten wij nog een rouwbezoek bij Blackman, een van onze arbeiders, wiens vrouw bij zijn thuiskomst in het kraambed kwam te overlijden.

Maandag 19 april vertrokken wij per vliegtuig van de S.L.M. van Nickerie naar Paramaribo. We verbleven hier de verdere week om de expeditiezaken af te wikkelen. Vrijdagavond 23 april vertrok ik per vliegtuig van de K.L.M. naar Nederland, waar ik zaterdagmiddag op Schiphol arriveerde. Boeseman, die intussen weer hersteld was, vertrok maandag 26 april per vliegtuig via Miami en Washington in U.S.A. naar Nederland, waar hij op 5 mei arriveerde. Staffeleu bleef nog in Suriname tot begin juni om in de omgeving van Paramaribo tentoonstellingsmateriaal voor het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden te verzamelen. Tevens maakte hij de laatste bagage van de expeditie verzendklaar. Ook verzamelde hij op een tocht met een trawler voor de kust van Suriname ca. 1000 exemplaren zeevis van diverse soorten, zomede garnalen, krabben etc. Daarmede was deze zoölogische expeditie in West Suriname tot een goed einde gebracht.

Kaart van de West Suriname Expeditie 1971 met de verzamelplaatsen 1-30.

VERZAMELPLAATSEN 1-30

Nickerie rivier: 1, Post Arawarra (L.B.B.). 2, Stondansi. 3, Savanna bos achter kamp Waterloopkundige Afdeling. 4, Fallawatra, zijkreek. 5, Baas Bari val. 6, Kamp bij Lombok val. 7, Kamp van Nedeco-Aerocarto. 8, Meteokamp bij Blanche Marie val. 9, Blanche Marie val. 10, Wageningen.

Maratakka rivier: 11, Cupido, Indianen dorp. 12, Awarra savanne. 13, Tweede savanne. 14, Open Mauritie zwamp. 15, Kamp in bovenloop, heuvelachtig terrein.

Nickerie rivier: 16, Nw-Nickerie, hoofdplaats van het District.

Nanni kreek: 17, Dam bij het Van Wouw kanaal. 18, Stuwmeertjes in kreek.

Corantijn rivier: 19, Post Mac Clemen (L.B.B.). 20, Post Wakay (L.B.B.).

Kaboeri kreek: 21, Moralli kreek. 22, Zwampkreek beneden Fajastik kreek. 23, Kamp (te) bij Winanna kreek. 24, Winanna kreek. 25, Kamp (2e) in bovenloop.

Corantijn rivier: 26, Washabo, Indianen dorp. 27, Apoera, Indianen dorp en Politiepost.

Kabalebo rivier: 28, Monding, oude kampplaats. 29, Avanavero vallen, kamp beneden val.

Corantiin rivier: 30, Post Matapi (L.B.B.).

Plaat 1

(boven) Het Nannimeer, dat niet bereikt werd, vanuit de lucht gezien; rechts het begin van de Nannikreek. (beneden) Afsluiting van een zijkreek met het grote visnet, om de vis op te vangen die bovenstrooms met visvergif is bedweld.

Plaat 2

(boven) Het visvergif wordt vanuit de korjaal in de bovenloop van een kreek uitgegoten. (beneden) De Blanche Marie-val in de bovenloop van de Nickerie rivier.

Plaat 3

(boven) De Maratakka rivier ter hoogte van het Indianendorp Cupido. (beneden) Bovenloop van de Maratakka rivier in de grote zwamp begroeid met mauritie palmen.

Plaat 4

(boven) Ons eindkamp in het bos aan de bovenloop van de Kaboeri kreek. (beneden) Een Hoatzin, verzameld in de moko-moko vegetatie aan de oever van de Corantijn rivier, ter hoogte van de Kaboeri kreek.

Plaat 5

(boven) Vaart op de Corantijn rivier, van Wakay op weg naar de Kabalebo rivier. (beneden) Ons kamp aan de Kabalebo rivier bij de Avanavero-vallen.

Plaat 6

(boven) Een gedeelte van de Avanavero-vallen. (beneden) De gevlekte stekelrog, gevangen in een zijkreek van de Kabalebo rivier beneden de Avanavero-vallen.

Plaat 7

(boven) Het verwisselen van de vangpot aan de malaise insectenvangkooi in het bos bij de Kabalebo rivier. (beneden) Blackman met een anjoemara uit een zijkreek van de Kabalebo rivier, een welkome aanvulling van ons menu.

Plaat 8

(boven) Nelson en Crawford brengen geschoten pingo's naar ons kamp. (beneden) De deelnemers aan de tocht naar de Kabalebo rivier; v.l.n.r. Nelson, Blackman, Boeseman, Elcock, Geijskes, Mac Intosh, Crawford, Lindgard, Reeder, Staffeleu, Tajang.

